

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav translatologie

**Komentovaný překlad: „Asylums“
Annotated translation: „Asylums“**

Bakalářská práce

Autor práce: Bc. Tereza Syrovátková

Vedoucí práce: PhDr. Eva Kalivodová, Ph.D.

Zadání práce:

Zadaný text přeložte do češtiny a svůj překlad doplňte překladatelským komentářem v rozsahu min. 20 normostran. V komentáři nejprve celkově charakterizujte výchozí text: uveďte, s jakou funkcí (cílem) byl text napsán a jaké stylistické postupy a prostředky autor/ka volí k dosažení svého záměru. Dále popište, na jaké problémy jste v překladu narazil/a, a zdůvodněte použité překladatelské postupy a nezbytné posuny, které jste v překladu provedl/a na úrovni lexika, syntaxe a především v rovině stylistické v závislosti na funkci textu v české komunikační situaci. Postupujte přitom od celkové koncepce svého překladu k dílčím řešením. Citovaná vlastní řešení, která budete uvádět jako důkazy vámi zvolených postupů, opatřete odkazy ke stránkám překladu i originálu. Komentář opatřete na závěr bibliografickým soupisem použitých primárních i sekundárních zdrojů, včetně internetových.

Kromě dodržení formálních náležitostí stanovených Pravidly pro organizaci studia FF UK (Čl. 19) připojte ke každému vázanému exempláři práce vždy dvě kopie výchozího textu: jednu napevno svázanou s ostatními listy a druhou volně vloženou.

Bibliografický záznam

SYROVÁTKOVÁ, Tereza. *Komentovaný překlad: Asylums*. Praha, 2015. XX s.
Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav translatologie.
Vedoucí diplomové práce PhDr. Eva Kalivodová, Ph.D.

Anotace (abstrakt)

Tato bakalářská práce je rozdělena na dvě hlavní části: překlad úryvku z publikace amerického sociologa Ervinga Goffmana *Asylums* vydané v roce 1961. Tato kniha se věnuje tématu tzv. totálních institucí, jejich chovancům, personálu a vzájemnému vztahu těchto dvou sociálních skupin. Na překlad navazuje komentář, který zahrnuje překladatelskou analýzu výchozího textu na základě modelu Christiane Nordové, popis zvolené překladatelské strategie, souhrn hlavních překladatelských problémů a v neposlední řadě rovněž posuny, k nimž v procesu translace došlo.

Abstract

This bachelor thesis is divided into two major parts: the partial translation of Erving Goffman's book *Asylums* published in 1961. This book covers the topic of total institutions, inmates living and staff working with them, while also covering the relationship between the two social groups. The translation is followed by a commentary that provides an analysis of the original text based on the model introduced by Christiane Nord. The commentary also contains a description of the chosen translation method and a summary of the major translation problems. Finally it covers translation shifts that occurred during the translation process.

Klíčová slova

Erving Goffman, totální instituce, překlad, překladatelská analýza, metody překladu, analýza textu

Keywords

Erving Goffman, total institution, translation, translation analysis, methods of translation, text analysis

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ...

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Evě Kalivodové, Ph.D. za cenné rady, podnětné připomínky a laskavý přístup. Dále děkuji rodině a všem blízkým, bez jejichž psychické podpory by tato práce nevznikla.

Obsah

ÚVOD.....	2
1. TEXT PŘEKŁADU	3
2. PŘEKŁADATELSKÁ ANALÝZA ORIGINÁLU	17
2.1 VNĚTEXTOVÉ FAKTORY	17
2.1.1 <i>Autor</i>	17
2.1.2 <i>Médium</i>	18
2.1.3 <i>Místo a čas</i>	19
2.1.4 <i>Funkce textu</i>	19
2.1.5 <i>Adresát</i>	20
2.2 VNITROTEXTOVÉ FAKTORY	21
2.2.1 <i>Téma a obsah</i>	21
2.2.2 <i>Presupozice</i>	21
2.2.3 <i>Kompozice</i>	22
2.2.4 <i>Neverbální a suprasegmentální prvky</i>	22
2.2.5 <i>Lexikum</i>	23
2.2.6 <i>Syntax</i>	24
2.2.7 <i>Modalita</i>	27
2.2.8 <i>Intertextovost</i>	28
2.2.9 <i>Expresivita</i>	28
3. PŘEKŁADATELSKÁ STRATEGIE	29
4. HLAVNÍ PŘEKŁADATELSKÉ PROBLÉMY	31
4.1 GOFFMANOVA FORMA, SYNTAX, TERMINOLOGIE.....	31
4.1.1 <i>Syntax</i>	31
4.1.2 <i>Terminologie</i>	35
4.2 UKÁZKY Z JINÝCH TEXTŮ	37
4.3 IDIOMATICKÉ VAZBY A SLANG.....	40
5. TYPOLOGIE PŘEKŁADATELSKÝCH POSUNŮ	42
ZÁVĚR	43
POUŽITÁ LITERATURA	44
SEZNAM PŘÍLOH	47
PŘÍLOHY	48

Úvod

Pro komentovaný překlad jsem si ve své bakalářské práci vybrala knihu slavného amerického sociologa Ervinga Goffmana s názvem *Asylums: Essays in the Situation of Mental Patients and Other Inmates* z roku 1961, konkrétně její úvod a část kapitoly Svět chovanců. Tento text jsem zvolila kvůli svému zájmu o sociologii, v níž Erving Goffman představuje jednu z nejvýznamnějších osobností minulého století. Tato kniha však představuje jen jedno z několika Goffmanových děl, která dosud nebyla přeložena do češtiny. Výběr knihy *Asylums* motivoval fakt, že jsem s teoretickým konceptem „totální instituce“, jenž Goffman v knize vysvětluje, intenzivně pracovala v dřívější závěrečné práci věnované vzdělávání dětí s těžkým kombinovaným postižením.

Tato práce začíná samotným textem překladu, za nímž následuje druhá část věnovaná komentáři. V něm postupuji od předkladatelské analýzy podle modelu Christiane Nordové, tedy identifikace vnětextových a vnitrotextových faktorů, přes popis zvolené prekladatelské strategie, dále k popisu hlavních prekladatelských problémů, až k typologii prekladatelských posunů, kde kombinuji typologii Jiřího Levého a Antona Popoviče.

1. Text překladu

ÚVOD

I

Sociální zařízení – instituce v běžném slova smyslu – jsou místa jako místnosti, prostory o více místnostech, domy či podniky, v nichž se pravidelně odehrává určitá činnost. Sociologie nemá skutečně příhodný způsob jejich klasifikace. Některá zařízení, jako Grand Central Station, jsou otevřené komukoliv se slušným chováním, jiná, jako Union League Club of New York nebo laboratoře v Los Alamos, jsou vnímána jako velmi opatrná ohledně toho, kdo je do nich vpuštěn. Některá, jako obchody nebo pošty, mají stálý počet členů poskytujících služby a stálý příliv členů, kteří tyto služby využívají. V jiných uskupeních, jako v domácnostech nebo továrnách, působí méně proměnlivá skupina aktérů. I když některé instituce poskytují prostor pro zábavné či uvolněné aktivity, jedinci z nich odvozuji svůj sociální status. Oproti tomu jiné poskytují prostor k dobrovolnému a nezávaznému setkávání v době, která zbývá po splnění závažnějších úkolů. V této knize je vymezena další kategorie institucí považovaná za přirozenou a užitečnou, protože její členové spolu mají, jak se zdá, mnoho společného – vlastně tolik, že abychom mohli porozumět jedné z těchto institucí, měli bychom mít na zřeteli také ty ostatní.

II

Každá instituce si nárokuje jistou míru času a zájmu svých členů a poskytuje jim něco jako svět; krátce řečeno, každá instituce má pohlcující tendence. Podíváme-li se na různá zařízení západní společnosti, zjistíme, že u některých se tato tendence projevuje nepoměrně výrazněji než u jiných. Jejich pohlcující nebo totální povahu symbolizují bariéry bránící sociálnímu kontaktu s vnějším světem a znemožňující odchod. Ty často nabývají konkrétních hmotných forem, například zamčených dveří, vysokých zdí, ostnatého drátu, příkrých útesů, vody, lesů či mokřin.

Tato uskupení, jejichž obecné charakteristiky chci dále prozkoumat, nazývám *totální instituce*.¹

Totální instituce naší společnosti lze seřadit přibližně do pěti skupin. Zaprvé jsou to zařízení pečující o ty, o nichž se soudí, že se sami o sebe postarat nedokáží a současně jsou pro okolí neškodní, tedy instituce pro tělesně postižené, domovy důchodců, sirotčince a chudobince. Zadruhé to jsou zařízení pro osoby, které o sebe pečovat nedokáží a zároveň představují nebezpečí pro společnost, ač neúmyslné: sanatoria pro osoby s tuberkulózou, psychiatrické léčebny či leprosária. Třetí typ totálních institucí je zřízen k ochraně společnosti proti osobám vědomě nebezpečným, přičemž zde primárně nejde o blaho takto izolovaných osob. Patří sem věznice, nápravná zařízení, tábory válečných zajatců a koncentrační tábory. Čtvrtou kategorií jsou instituce ustavené za účelem plnění pracovních úkolů a ospravedlňující se těmito účely: kasárna, lodě, internátní školy, pracovní tábory, koloniální základny a rozlehlé usedlosti z pohledu těch, co žijí v části pro služebnictvo. A nakonec existují taková sociální zřízení, jež mají umožnit stáhnout se ze světa, přičemž často slouží zároveň k přípravě duchovních, kupříkladu opatství, kláštery nebo řádové školy. Tato klasifikace totálních institucí není dokonalá, úplná ani okamžitě analyticky využitelná, avšak poskytuje základní denotativní definici jednotlivých kategorií a jasný výchozí bod pro další analýzu. Takovéto ukotvení v počáteční definici mi snad umožní představit obecné charakteristiky typu bez zbytečných tautologií.

Dříve než se na základě tohoto výčtu institucí pokusím vytvořit jejich obecný obraz, chci upozornit na jeden konceptuální problém: žádná z dále popsaných charakteristik není typická pouze pro totální instituce, zároveň žádná z nich není společná všem jejich typům. Totální instituce se vyznačují tím, že mnoho prvků z dále vysvětlené skupiny vlastností vykazují v silné míře. Pokud budu mluvit o „společných charakteristikách“, budu používat toto sousloví ve volnějším smyslu, který je však podle mě logicky obhajitelný. Současně mi to umožní užití metody ideálních typů a stanovení společných znaků s vírou, že na zdůraznění zásadních rozdílů dojde později.

¹ Kategorie totálních institucí byla čas od času vymezována v sociologické literatuře pod různými názvy a některé z jejich charakteristik již byly navrženy, nejvýrazněji pravděpodobně v opomíjeném článku Howarda Rowlanda „Segregated Communities and Mental Health“ v časopise *Mental Health Publication of the American Association for the Advancement of Science*, č. 9, 1939, redigovaným F. R. Moultonem. Předběžná východiska této knihy jsou zachycena v publikaci *Group Processes*, Transactions of the Third Conference (1956), redakce: Bertram Schaffner (New York: Josiah Macy Jr. Foundation, 1957). Termín „totální“ byl v tomto kontextu užíván in Amitai Etzioni „The Organizational Structure of ‘Closed’ Educational Institutions in Israel“. *Harvard Educational Review*, XXVII (1957), str. 115.

III

Základním uspořádáním platným v moderní společnosti je skutečnost, že jedinec spí, tráví volný čas a pracuje na různých místech, s různými společníky, pod dohledem různých autorit a bez celkového racionálního plánu. Klíčový rys totální instituce může být popsán jako destrukce hranic běžně oddělujících tyto tři sféry lidského života. Zaprvé, v totálních institucích jsou všechny činnosti provozovány na stejném místě a pod dozorem téže autority. Zadruhé, každá fáze dne probíhá v bezprostřední blízkosti velké skupiny dalších osob, na něž je pohlíženo v principu stejně a které musí dělat veškeré věci společně. Zatřetí, všechny fáze denních aktivit jsou časově rozvržené a jedna aktivita navazuje na druhou. Celkový sled činností je vynucován nadřazeným systémem explicitních formálních pravidel a skupinou pracovníků instituce. Konečně, veškeré vynucené aktivity jsou sjednoceny v jednom racionálním plánu sestaveném tak, aby naplňoval deklarované cíle dané instituce.

Samostatně lze tyto charakteristiky najít i mimo totální instituce. Například naše velká komerční, průmyslová či vzdělávací zařízení stále častěji poskytují svým členům jídelny a místa pro rekreaci, avšak využití těchto speciálních služeb zůstává na rozhodnutí jedince a je kladen zvláštní důraz na to, aby byly oddělené od pracovní sféry a jejích pravidel. Stejně tak pro ženy v domácnosti nebo rodiny farmářů mohou být všechny sféry jejich života soustředěny v rámci jednoho uzavřeného prostoru, ale tyto osoby nejsou systematicky kontrolovány spolu s dalšími, ani neprovozují všechny úkony svého dne za přítomnosti dalších podobných jedinců.

Organizované naplňování mnoha odlišných potřeb velkého počtu lidí – bez ohledu na to, zda to je za daných podmínek nezbytný nebo efektivní způsob sociálního řízení – je klíčovým znakem totální instituce. To v sobě nese jisté zásadní implikace.

Když se osoby pohybují ve skupinách, mohou být kontrolovány personálem, jehož hlavní činností není vedení podřízených nebo pravidelná inspekce (tak jak tomu je běžně mezi zaměstnanci a zaměstnavateli), ale spíše permanentní dozor. Dohlíží se na to, zda všichni dělají to, co se od nich žádá, v podmínkách, kde pravděpodobně jedno porušení pravidel vynikne v kontrastu s neustále zkoumanou, poslušnou masou ostatních. O to, kdo je důležitější, zda velké skupiny externě organizovaných lidí nebo několik členů dohlížejícího personálu, zde nejde. Důležité je, že obě skupiny jsou tu vzájemně pro sebe.

V totálních institucích panuje základní rozdělení na velkou organizovanou skupinu, vhodně nazývanou chovanci, a několik osob dohlízejícího personálu. Chovanci obvykle v instituci žijí a mají omezený kontakt se světem za jejími zdmi; personál často pracuje v osmihodinových směnách a je integrován do společnosti ve vnějším světě.² Obě skupiny na sebe navzájem pohlížejí optikou hostilních stereotypů – zaměstnanci často vnímají chovance jako zahořklé, uzavřené a nedůvěryhodné, zatímco chovanci vidí zaměstnance jako povýšené, panovačné a zlé. Personál se cítí nadřazeně a vždy v právu, chovanci se cítí, alespoň v některých ohledech, podřadní, slabí a provinilí.³

Sociální mobilita mezi těmito dvěma skupinami je značně omezena, panuje mezi nimi obvykle velká, často formálně předepsaná sociální distance. I při běžné komunikaci jsou hranice mezi personálem a chovanci demonstrovány zvláštním tónem hlasu, jak ukazuje převyprávěný záznam ze skutečného pobytu v psychiatrické léčebně:

„Já vám povím, co uděláte,“ řekla slečna Hartová, když procházeli společenskou místností. „Uděláte vše, co řekne slečna Davisová. Nepřemýšlejte o tom, zkrátka to udělejte. Budete spolu dobře vycházet.“

Jakmile Virginia zaslechla toto jméno, okamžitě věděla, co je na prvním oddělení tak strašného. Slečna Davisová. „To je ta vrchní sestra?“

„Přesně tak!“ zamumlala slečna Hartová. Pak zvýšila hlas. Sestry se chovaly jako by musely křičet, aby je pacienti slyšeli. Soukromé věci často říkaly normálním hlasem, i když to ostatní neměli slyšet. Kdyby to nebyly sestry, tak byste řekli, že trpí samomluvou. „Slečna Davisová je ta nejmýšlivější žena – osoba na svém místě,“ prohlásila slečna Hartová.⁴

Přestože je jistá míra komunikace mezi chovanci a dohlízejícím personálem nezbytná, jednou z klíčových rolí dohlízejících pracovníků je kontrolovat, zda chovanci neobtěžují vyšší personál. Jeden ze studentů zabývajících se studiem psychiatrických léčeben uvádí následující příklad:

² Na dichotomický charakter totálních institucí mne upozornil Gregory Bateson a rovněž je uváděn v literatuře. Viz například Lloyd E. Ohlin, *Sociology and the Field of Corrections* (New York: Russell Sage Foundation, 1956), str. 14, 20. V situacích, kdy jsou i zaměstnanci nuceni žít přímo v instituci, lze očekávat, že budou pociťovat určité strádání a budou si domů odnášet status odvozený od života uvnitř, což původně vůbec nečekali. Viz Jane Cassels Record, „The Marine Radioman's Struggle for Status“, *American Journal of Sociology*, 1957, str. 359.

³ Pro verzi z vězeňského prostředí viz S. Kirson Weinberg, „Aspects of the Prison's Social Structure“, *American Journal of Sociology*, 1942, str. 717-26.

⁴ Mary Jane Ward. *The Snake Pit* (New York: New American Library, 1955), str. 72.

Protože mnoho pacientů dychtivě očekává lékařskou vizitu, musí ošetřovatelé fungovat jako prostředníci mezi pacienty a lékařem, aby ho pacienti svými dotazy zcela nezahltili. Na oddělení č. 30 platilo pravidlo, že pacienti bez fyzických příznaků patřící do dvou nejméně privilegovaných skupin takřka nikdy neměli šanci si s doktorem promluvit, pokud si je doktor Barker sám nezavolal. Tito neodbytní mentálně narušení pacienti – v ošetřovatelském slangu také „poseroutci“, „otravové“ a „slídilové“ – se často pokoušeli překonat tyto prostředníky, ale ti se s nimi téměř vždy dokázali rychle vypořádat.⁵

Stejně jako je omezena komunikace mezi chovanci a personálem, je limitováno i sdílení informací, zejména plánů týkajících se samotných chovanců. Typicky je chovanec vyloučen z rozhodovacího procesu, jenž se týká jeho vlastního osudu.

Tato exkluze umožňuje personálu udržet si základní odstup od chovanců i jejich kontrolu, ať už se jedná o vojenské prostředí, kde je vojákům zatajován cíl mise, nebo prostředí zdravotnické, kde pacientům s tuberkulózou tají diagnózu, plán léčby i délku pobytu v nemocnici.⁶

Všechna tato omezení sociálního kontaktu pravděpodobně napomáhají udržení antagonistických stereotypů.⁷ Vytváří se zde dva sociálně i kulturně odlišné světy, fungující paralelně vedle sebe pouze s několika oficiálně danými kontaktními body a jen s malou mírou vzájemného prolnutí. Důležité je, že institucionální zařízení a jeho název vnímají zaměstnanci i chovanci jako by patřilo personálu, takže pokud jedna ze skupin mluví o zájmech nebo stanoviscích „instituce“, implikuje to, že má na mysli (stejně jako já) názory a zájmy personálu.

Rozdělení na zaměstnance a chovance je jedním z hlavních důsledků byrokratického organizování velkého množství lidí, druhý se týká práce.

V běžném životě v naší společnosti končí pravidla platná v zaměstnání s obdržetím výplatní pásky. Útrata těchto peněz na domácnost či na rekreaci je čistě osobní záležitostí každého zaměstnance, čímž se vytváří mechanismus, který udržuje nároky pracovní sféry v pevně daných mezích. Pokud ale chovanci totálních institucí mají přesně rozvržen celý den, musí být naplánovány všechny jejich základní potřeby.

⁵ Ivan Belknap. *Human Problems of a State Mental Hospital* (New York: McGraw-Hill, 1956), str. 177.

⁶ Velmi komplexní pojednání o této problematice nabízí kapitola „Information and the Control of Treatment“ v monografii *Timetables: Structuring the Passage of Time in Hospital Treatment and Other Careers* Julia A. Rotha věnované tématu sanatorií pro nemocné tuberkulózou. Jeho práce má být modelovou studií totální instituce. Mezi jeho dřívější texty na toto téma patří články „What is an Activity?“ in *Etc.*, XIV, podzim 1956, str. 54-56, a „Ritual and Magic in the Control of Contagion“ in *American Sociological Review*, XXII, 1957, str. 310-314.

⁷ Jak uvádí Ohlin, op. cit., str. 20

Jakákoliv pracovní pobídka v ní nebude mít ten samý strukturální význam. K práci zde musí existovat odlišné motivace i postoje. Toto je základní posun v nastavení, který platí pro chovance i pro ty, kteří je k práci vedou.

Někdy se od nich vyžaduje tak málo práce, že se chovanci, kteří mnohdy nejsou zvyklí na volnočasové aktivity, extrémně nudí. Požadovaná činnost může probíhat ve velmi volném pracovním tempu a může vstupovat do být založena na systému malých, často symbolických odměn jako týdenní přiděl tabáku nebo vánoční dárky, což některé psychiatrické pacienty přiměje v práci setrvat. Samozřejmě v jiných případech je vyžadováno víc než celodenní těžká práce, což je vynucováno nikoliv odměnou, ale pohrůžkou fyzického trestu. V některých totálních institucích, jako například v dřevařských táborech či na obchodních lodích oddaluje praxe nucených úspor vztah k reálnému světu, v němž lze za peníze nakupovat. Veškeré potřeby jsou zajišťovány institucí a mzda je vyplácena až po skončení pracovní sezóny, kdy zaměstnanci opouští pracovní prostory. V některých institucích existuje něco jako otroctví, kdy veškerý čas chovanců podléhá povelům personálu. V takových podmínkách se může chovancův pojem o sobě a o tom, co vlastní, oddělit od vykonávané činnosti. Britský voják a cestovatel T. A. Lawrence tuto situaci ilustruje ve svých zápiscích ze služby ve výcvikové základně R.A.F.:

Kluci během základního výcviku, s nimiž jsme se setkali při rutinní a nezáživné práci, otráslí našimi představami o morálce tím, jak byli nad věcí. Říkali nám: „Jste blázni, bažanti, že se takhle honíte.“ Je to v naší nováčkovské dychtivosti nebo ve zbytcích naší zdvořilosti? R.A.F. nás má platit nepřetržitě 24 hodin denně, 1 a půl penny na hodinu za práci, za čas, který projíme a prospíme, pořád 1 a půl penny. Je tak nemožné zhodnotit jakoukoliv činnost tím, že ji člověk dělá dobře. Práce vám musí trvat tak dlouho, jak to jen jde, protože po ní na vás nečeká posezení u krbu, ale další práce.⁸

Ať už je v totální instituci příliš mnoho či příliš málo práce, původně pracovitý jedinec se zde nejspíše bude cítit demoralizovaný systémem. Příkladem takovéto demoralizace je praxe ve státních psychiatrických léčebnách, kde pacienti „žebrají“ nebo „mámí z lidí“ pár drobných, aby si mohli koupit něco v kantýně. Lidé, kteří to, často vzdorovitě, dělají, by to v běžném životě považovali za sobě nedůstojné. (Zaměstnanci, interpretující tento druh žebření z hlediska svého civilního přístupu

⁸ T. E. Lawrence.. *The Mint*. (London: Jonathan Cape, 1955), str. 40.

k výděлку, mají tendenci pokládat to za příznak psychické poruchy a za další důkaz toho, že chovanci skutečně nejsou v pořádku.)

Existuje tedy neslučitelnost mezi totálními institucemi a základním systémem práce a odměňování v naší společnosti. Tyto instituce se rovněž neslučují s dalším klíčovým prvkem společnosti – rodinou. Rodinný život někdy bývá stavěn do protikladu k životu o samotě, ve skutečnosti je ale jeho vhodnějším protikladem život ve skupině. Lidé stravující se a spící na pracovišti společně se skupinou spolupracovníků si mohou jen těžko udržet smysluplný domov.⁹ Naopak zaměstnancům rodinný život za zdmi instituce nezřídka umožňuje, aby zůstali začleněni do vnější společnosti a unikli tak pohlcujícímu vlivu totální instituce.

At' už totální instituce ve společnosti vystupuje jako pozitivní či negativní síla, to, jakou reálnou sílu bude mít, závisí zejména na potlačení funkce celého okruhu existujících i potenciálních domovů. Na druhou stranu budování domova poskytuje strukturální garanci toho, že totálními institucím bude kladen odpor. Právě neslučitelnost těchto dvou forem sociální organizace by nám měla napovědět něco o jejich širší společenské funkci.

Totální instituce je sociálním hybridem, z části rezidenční komunita, z části formální organizace, a právě v tom spočívá její zvláštnost vzbuzující zájem sociologie. Existují ale další důvody, proč se o tyto instituce zajímat. V naší společnosti fungují jako donucovací zařízení pro proměnu lidí. Každá z nich je pokusem zjišťujícím, čeho se lze dopustit na lidském já.

Nastínil jsem některé klíčové charakteristiky totálních institucí. Nyní se chci těmto zařízením věnovat ze dvou perspektiv: nejprve z pohledu světa chovanců, posléze optikou světa zaměstnanců. Na závěr se chci zaměřit na vztah těchto světů.

⁹ Zajímavým příkladem na okraj je izraelský *kibbutz*. Viz Melford E. Spiro.. *Kibbutz, Venture in Utopia*. (Cambridge: Harvard University Press, 1956) a Etzioni op. cit.

SVĚT CHOVCŮ

I

Chovanci typicky do instituce přicházejí s určitou „kulturou sebe prezentace“ (abych parafrázoval psychiatry), odvozenou od jejich „domácího prostředí“ – tedy od životního stylu a soubor činností, které pro ně byly až do okamžiku přijetí do instituce samozřejmostí. (Existuje tak důvod pro vyloučení sirotčinců a nalezinců z okruhu totálních institucí, i když je do určité míry pravda, že sirotek je ve vnějším světě socializován jakýmsi procesem kulturní osmózy, ačkoliv přístup do tohoto světa je mu systematicky upírán.) Nezáleží na tom, jak stabilní jsou osobní poměry přijímaného jedince, protože pokaždé byly součástí širšího rámce svázaného s jeho civilním prostředím. Tento rámec vznikl ze souboru zkušeností potvrzujících schůdné pojetí vlastního já a umožňujících vytvoření řady obranných mechanismů, které jedinec v různé míře využíval k tomu, aby se vypořádal s konflikty, ostudou a nezdary.

Zdá se, že totální instituce nenahrazují něco jedincem již zformovaného jeho vlastní, jedinečnou kulturou; máme co do činění s něčím omezenějším, než je akulturace či asimilace. Pokud dojde ke kulturní změně, určitě to souvisí například s nedostatkem příležitostí pro určité jednání a s nemožností udržet krok s aktuálními změnami ve vnější společnosti. Je-li tedy pobyt v instituci dlouhodobý, může dojít k tzv. diskulturaci,¹⁰ tedy „zakrnění“, kvůli němuž je jedinec dočasně neschopný zvládat určité aspekty každodenního života ve chvíli, kdy se vrátí zpět do vnějšího světa.

Plný význam toho, co pro chovance znamená být „uvnitř“, nelze oddělit od zvláštního významu, který přisuzuje tomu „dostat se ven“. V tomto smyslu se totální instituce nesnaží kulturně zvítězit. Vytvářejí a udržují specifický druh napětí mezi domácím světem a světem instituce, přičemž tohoto trvalého napětí využívají jako mechanismu k řízení lidí.

II

¹⁰ Termín použitý Robertem Sommerem v článku „Patients who grow old in a mental hospital“. *Geriatrics*, 1959, XIV: 586-7. V tomto kontextu někdy užívaný pojem „desocializace“ by byl příliš silný, neboť by implikoval ztrátu základních komunikačních a kooperačních schopností.

Nově příchozí jedinec vstupuje do instituce s určitým sebepojetím, jistou koncepcí sebe sama, kterou si vytvořil díky určitému stabilnímu sociálnímu uspořádání svého domovského světa. Hned při vstupu je okamžitě zbaven opory, kterou mu tento řád poskytoval. Řečeno výstižnými slovy našich nejstarších totálních institucí, pro jedince začíná sled ponižování, degradace, pokořování a zneuctívání. Jeho osobnost je systematicky, i když často nezáměrně umrtvována. V jeho „morální kariéře“, sestávající z progresivních změn jeho přesvědčení o sobě samém a o důležitých, blízkých osobách, nastávají radikální změny.

Procesy umrtvující jedincovu osobnost jsou v totálních institucích vcelku standardní;¹¹ jejich analýza nám tak může pomoci uvědomit si, jaké pořádky musí běžná zařízení zaručit, pokud si lidé v nich mají uchovat své civilní já.

Bariéra, kterou totální instituce staví mezi chovance a širší svět, představuje první omezení individuálního já. V civilním životě posloupné řazení sociálních rolí podle životního cyklu i každodenní rutiny zajišťuje, že v žádné z rolí jedinec neomezí výkon a vazby v roli jiné. Naproti tomu pobyt v totálních institucích automaticky přerušuje plánování rolí, neboť chovanec je ve dne v noci separován od vnějšího světa, což může trvat několik let. Dochází tak k tomu, že je zbaven svých rolí. V mnoha totálních institucích je privilegium návštěv či vycházek mimo zařízení chovancům zprvu zcela odpíráno, což zajišťuje hluboké prvotní rozpojení s původními rolemi a pochopení jejich ztráty. Ilustraci poskytuje zpráva ze života kadeta ve vojenské škole:

K tomuto přerušení vazeb s minulostí musí dojít v relativně krátkém čase. Po dobu dvou měsíců tak nemůže nováček opustit základnu nebo udržovat sociální kontakt s lidmi mimo ni. Tato absolutní izolace umožňuje, aby vznikla jednotná skupina vojáků spíše než heterogenní skupina osob s vyšším či nižším statutem. Uniformy jsou vydány během prvního dne a debaty o majetku či rodinných poměrech jsou tabu. Ačkoliv kadet dostává velmi nízký plat, nesmí přijímat peníze z domova. Existuje vůbec málo vodítek, která napovídají něco o sociálním statusu ve vnějším světě.¹²

¹¹ Příklad popisu těchto procesů lze najít v knize Greghama M. Sykese *The Society of Captives*. Princeton: Princeton University, 1958. kapitola IV, „The Pains of Imprisonment“, str. 63-83.

¹² Sanford M. Dornbusch. „The Military Academy as an Assimilating Institution“. *Social Forces*, 1955, XXXIII: 317. Pro příklad počátečních omezení návštěv v psychiatrických léčebnách viz D. McI. Johnson a N. Dodds, eds. *The Pleas for the Silent London*. (London: Christopher Johnson, 1957), str. 16. Srovnej pravidlo zakazující návštěvy, které často svazovalo domácí služebnictvo s jeho specifickou totální

Zde bych doplnil, že pokud je vstup do instituce dobrovolný, jedinec se již částečně vzdálil svému domovskému světu. To, co je institucí čistě potlačováno, se již předtím začalo rozpadat.

Přestože chovanec, pokud se vrátí do vnějšího světa, může některé své role obnovit, je jasné, že určité ztráty jsou nezvratné a mohou být pocíťovány bolestně. V pozdějších fázích života nemusí být možné nahradit čas, který jedinec nevěnoval studijnímu či pracovnímu rozvoji, partnerským vztahům nebo výchově vlastních potomků. Právní rozměr této ztráty rolí je obsažen v pojmu „civilní smrti“: vězni se potýkají nejen s dočasným zánikem práv odkazovat peníze či vypisovat šeky, bojovat v rozvodových či adopčních řízeních, nebo volit, ale mohou některá z těchto práv ztratit natrvalo.¹³

Chovanec zjišťuje, že jej o určité role připravuje samotná existence bariéry, jež ho separuje od vnějšího světa. Vlastní vstupní proces s sebou typicky přináší další ztráty a projevy umrtvování. Obecně můžeme pozorovat, že personál využívá tzv. přijímací procedury, mezi něž patří například získávání životopisných údajů, fotografování, vážení, snímání otisků prstů, přidělení čísla, šacování, sepisování osobního majetku určeného k uskladnění, svlékání, koupání, dezinfikování, ostříhání, přidělení ústavního stejnokroje, seznámení s pravidly a umístění do pokoje či ubikace.¹⁴ Lepší označení pro tyto procedury by bylo „seřizování“ nebo „programování“, protože umožňují zformovat a zakódovat nově příchozího jako objekt, vsaditelný do administrativní mašinerie daného zařízení, která ho jednoduše zpracuje podle rutinních předpisů. Mnoho těchto procedur závisí na takových attributech jako je váha či otisky prstů, ty ovšem jedinec naplňuje pouze díky tomu, že je příslušníkem abstraktně nerozlišené sociální kategorie lidských bytostí. Jednání instituce zakládající se na těchto attributech nevyhnutelně opomíjí většinu dřívějších základů jedincovy sebeidentifikace.

Jelikož totální instituce nakládá s tolika skutečnostmi života chovanců a následně je při přijetí komplexně formuje, je zvláště potřebné, aby nováček na počátku

institucí. Viz J. Jean Hecht. *The Domestic Servant Class in Eighteenth-Century England*. (London: Routledge and Kegan Paul, 1956), str. 127-128.

¹³ Užitečný vhlad do amerických věznic lze nalézt v článku Paula W. Tappana „The Legal Rights of Prisoners“. *The Annals*, 1954, CCXCIII, str. 99-111.

¹⁴ Viz například J. Kerkhoff. *How Thin the Veil: A Newspaperman's Story of His Own Mental Crack-up and Recovery*. (New York: Greenberg, 1952), str. 110. Dále Elie A. Cohen. *Human Behaviour in the Concentration Camp*. (London: Jonathan Cape, 1954), str. 118-122. Nebo Eugen Kogon. *The Theory and Practice of Hell*. (New York: Berkley Publishing Corp., nedatováno), str. 63-68.

spolupracoval. Personál instituce často považuje nováčkovu ochotu vystupovat v osobním kontaktu se zaměstnanci s příkladnou úctou za známku toho, že z něj bude rutinně poddajný chovanec. Příležitost, při níž personál poprvé uvědomí chovance o pravidlech uctivosti, může být nastavena tak, aby se buď vzepřel, nebo navždy mlčel. Tyto prvotní socializační okamžiky tedy mohou zahrnovat „test poslušnosti“ či dokonce snahu jeho vůli zlomit: chovanec projevující vzdor je okamžitě veřejně potrestán a tyto tresty se stupňují, dokud se nesesype a nepodrobí.

Vhodné dokreslení nabízí irský básník Brendan Behan při rekapitulaci svého sporu se dvěma dozorci při vstupu do Waltonské věznice:

„Koukej zvednout hlavu, když s tebou mluvím.“

„Koukej zvednout hlavu, když s tebou pan Whitbread mluví.“ zopakoval pan Holmes.

Podíval jsem se na Charlieho. Setkali jsme se pohledem a on rychle uhnul a díval se do země.

„Co koukáš, Behane? Na mě se dívej.“

[...]

Podíval jsem se na pana Whitbreada. „Já se na vás dívám,“ odpověděl jsem.

„Díváš se na pana Whitbreada – a dál?“ reagoval pan Holmes.

„Dívám se na pana Whitbreada.“

Pan Holmes se vážně podíval na pana Whitbreada, napřáhnul se a udeřil mě do obličeje, druhou rukou si mě přidržel a znovu mě uhodil.

Hlava se mi zatočila, tvář mě pálila a bolela a já si v duchu říkal, jestli se to bude opakovat. Pustil jsem to z hlavy a přišla další rána a další. Pohnul jsem se a zadržela mě klidná, až laskavá ruka, pak přišla další rána a moje vidění se lítostí rozkomíhalo červenými a bílými záblesky.

„Díváš se na pana Whitbreada – a co dál, Behane?“

Polkl jsem a dal se dohromady a snažil jsem se, až ze mě vypadlo: „Pane, já, dovolte pane, já se dívám na vás, tedy, dívám se na pana Whitbreada, pane.“¹⁵

Přijímací procedury a testy poslušnosti se mohou rozvinout do podoby iniciace nazývané „Uvítání“, kdy se zaměstnanci nebo chovanci, případně obě skupiny, skutečně

¹⁵ Brendan Behan.. *Borstal Boy*. (London: Hutchinson, 1958), str. 40. Viz také Anthony Heckstall-Smith. *Eighteen Months*. (London: Allan Wingate, 1954), str. 26.

snaží nováčkovi jasně ukázat, co ho čeká.¹⁶ V rámci tohoto obřadu na něj někdy volají „myšáku“ nebo „smetáku“, což mu naznačuje, že není nic než chovanec, ba co víc, že mu v této nejnižší sociální skupině náleží mimořádně nízké postavení. Vstupní proces lze charakterizovat jako vzdávání se a přijímání, přičemž jeho ústřední bod představuje fyzická nahota. Vzdát se v sobě samozřejmě zahrnuje ztrátu majetku, ta je důležitá, neboť lidé do vlastnictví vkládají své pocity. Patrně nejpodstatnější vlastnictví není vůbec hmotného charakteru – jde o vlastní jméno. Ať už se jedinci říká jakkoliv, ztráta vlastního jména pro něj může představovat závažné okleštění jeho já.¹⁷

Jakmile je chovanec zbaven svého majetku, musí mu sociální zařízení některé věci nahradit. Tato náhrada probíhá formou standardizovaného výdeje s jednotným průběhem i charakterem. Náhradní majetek je jasně označen, aby bylo patrné, že ve skutečnosti náleží instituci, která si jej v některých případech pravidelně vyžádá zpět, jako kdyby měl být vydezinfikován od prvků, jež ho spojují s konkrétní identitou. U věcí, které lze vypotřebovat, jako například tužky, může být po chovanci požadováno, aby zbytky těchto věcí vrátil, než mu budou vydány nové.¹⁸ Absence soukromých skříňek, pravidelné prohlídky a zabavování nashromážděného osobního majetku¹⁹ posilují popisované vyvlastňování. Vliv tohoto oproštění se od majetku na jedincovo já oceňují řeholní řády. Chráněnci mohou být jednou za rok nuceni změnit své cely, aby se na ně příliš neupnuli. Výslovně se k tomu vyjadřuje řád benediktinů:

K vybavení lůžka stačí rohož, prostěradlo, pokrývka a poduška. Lůžka má opat často prohlížet, aby tam mniši neměli své soukromé věci. Kdyby se u někoho našlo něco, co nedostal od opata, ať je velmi přísně potrestán. Aby se tato špatnost vytrhla i s kořenem, má opat dávat mnichům všechno, co potřebují: kukuli, tuniku, punčochy, boty, pás, nůž, pisadlo, jehlu, šátek a psací tabulky. Tak se předejde každé výmluvě, že něco chybí. Opat musí mít stále na mysli onen výrok ze Skutků apoštolů, že se rozdělovalo každému, jak kdo potřeboval.²⁰

¹⁶ Pro podobu tohoto procesu z prostředí koncentračních táborů viz Cohen, op. cit., str. 120 a Kogon, op. cit., str. 66-65. Pro smyšlené uvítání z nápravného zařízení pro dívky viz Sara Harris. *The Wayward Ones*. (New York: New American Library, 1952), str. 31-34. Příklad z vězeňského prostředí, který je méně explicitní, nabízí George Dendrickson a Frederick Thomas. *The Truth About Dartmoor*. (London: Gollancz, 1954), str. 42-57.

¹⁷ Například Thomas Merton. *The Seven Storey Mountain*. (New York: Harcourt, Brace and Company, 1948), str. 290-291. Rovněž Cohen, op. cit., str. 145-147.

¹⁸ Dendrickson a Thomas, op. cit., str. 83-84, rovněž *Řehole sv. Benedikta*, kap. 55.

¹⁹ Kogon, op. cit., str. 69.

²⁰ *Řehole sv. Benedikta*, kap. 55. Převzato z překladu Řehole sv. Benedikta dostupného z: http://www.klasteryssibrod.cz/_d/Rehole-Benediktova.pdf; kukula je chórový oděv mnichů, u benediktinů černý, s velmi širokými rukávy, pozn. překl.

Jedna složka osobního vlastnictví jedince má zvláštní vztah k jeho já. Jedinec obvykle očekává určitou míru kontroly nad tím, v jaké podobě se ukazuje ostatním. K tomu potřebuje oblečení a kosmetiku a nástroje pro jejich používání, udržování či uchování, dále potřebuje mít místo pro uskladnění těchto věcí. Zkrátka potřebuje něco jako „soupravu pro identitu“, aby si zachoval vizáž. Rovněž bude potřebovat přístup ke službám holiče či krejčího.

Člověk přijímaný do totální instituce však často ztrácí svůj obvyklý vzhled, současně je zbaven nástrojů i služeb, s jejichž pomocí si svůj vzhled udržuje, a kvůli tomu si připadá zohyděn. Oblečení, hřeben, šití, kosmetika, ručník, mýdlo, holení, hygienické potřeby – to vše může být jedinci odebráno či odpíráno, ačkoliv některé věci mohou být uloženy v nedostupném skladu, aby mu pak byly navraceny při eventuálním odchodu z instituce. Slovy Řehole sv. Benedikta o způsobu přijímání bratří:

Proto se hned v oratoři svlékne z vlastních šatů, které má na sobě, a obleče se do šatů klášterních. Šaty, které svlékl, se uloží v šatně. Kdyby snad – nedej Bůh – podlehl ďábovým pokušením a odešel z kláštera, bude vysvěcen z klášterního šatu a vyhnán.²¹

Jak již bylo řečeno, erární oblečení vydávané institucí jako náhrada za to, co bylo chovancům odebráno, typicky není příliš různorodé, často je staré a nepadnoucí a stejné pro všechny typy chovanců. To, jaký mají tyto náhražky na jedince vliv, popisuje zpráva o uvězněných prostitutkách:

Nejprve je příslušný dozorce donutí, aby se svlékly, svlečené oblečení jim vezme, dohlédne na to, aby se umyly a vzaly si vězeňský oděv: pár černých polobotek s nízkým podpatkem, dva páry mnohokrát vyspravovaných kotníkových ponožek, troje bavlněné šaty, dvě bavlněné spodničky, dvoje kalhotky a několik podprsenek. Ty jsou v podstatě všechny ploché a k ničemu. Korzety ani podvazkové pásy nejsou vydávány.

Neexistuje nic smutnějšího než pohled ve tváři otylých vězeňkyň, které se vždy snaží vypadat přinejmenším dobře, když pak poprvé spatří samy sebe ve vězeňském mundúru.²²

²¹ *Řehole sv. Benedikta*, kap. 58. Převzato z překladu Řehole sv. Benedikta dostupného z: http://www.klastervyssibrod.cz/_d/Rehole-Benediktova.pdf; pozn. překl.

²² John M. Murtagh a Sara Harris, *Cast the First Stone* (New York: Pocket Books, 1958), str. 239-240. Pro příklad z psychiatrických léčeben viz mimo jiné Kerkhoff, op. cit., str. 10. Ward, op. cit., str. 60, uvádí racionální poznatek, že muži v totálních institucích naší společnosti zažívají menší míru zošklivení než ženy.

Kromě ztráty vlastní tváře, kterou způsobuje odebrání prostředků ze „soupravy pro identitu“, existuje rovněž proces zohyďování spojené s přímým a permanentním zmrzačením těla, například vypálením cejchu nebo ztrátou končetin. Přestože je já umrtvováno tělesným znetvořením v totálních institucích jen zřídka, obavy o vlastní bezpečí jsou běžné, a vytváří tak základ strachu z tělesného zohyďování. Bití, šoková terapie či operace v psychiatrických léčebnách – ať už je záměr zaměstnanců poskytujících tyto služby některým chovancům jakýkoliv – může v mnoha chovancích vzbuzovat pocit, že se nachází v prostředí nezaručujícím člověku fyzickou integritu.

Při přijímání může ztráta prostředků spoluvytvářejících identitu jedinci znemožnit, aby se svému okolí ukazoval ve své obvyklé podobě. Po přijetí je jeho představa sebe sama narušována ještě jiným způsobem. V rámci určité civilní společnosti specifický způsob vystupování, určité pohyby, gesta a postoje vytváří špatný obraz jedince, a existuje tak snaha se jim vyhnout, neboť jsou považovány za ponižující. Jakákoliv forma regulace, příkazy či úkoly, které jedince k takovému chování nutí, mohou dále umrtvovat jeho já. V totálních institucích je takové fyzické ponižování na denním pořádku. Kupříkladu v psychiatrických léčebnách mohou být pacienti nuceni k tomu, aby jedli veškeré jídlo lžící.²³ Ve vojenských věznicích může být po chovancích vyžadováno, aby stáli v pozoru pokaždé, když se objeví dozorce.²⁴ V náboženských institucích existují klasické výrazy pokání jako líbání nohou,²⁵ nebo pozice doporučená mnichovi, jenž pochybil:

... položí před prahem oratoře mlčky tváří k zemi a leží tam s hlavou položenou na zemi u nohou všech, kdo z oratoře vycházejí.²⁶

²³ Johnson a Dodds, op. cit., str. 15. pro příklad z vězení viz Alfred Hassler, *Diary of a Self-Made Convict* (Chicago: Regnery, 1954), str. 33.

²⁴ L. D. Hankoff, „Interaction Patterns Among Military Prison Personnel“, *U.S. Armed Forces Medical Journal*, X (1959), str. 1419.

²⁵ Kathryn Hulme, *The Nun's Story* (London: Muller, 1957), str. 52.

²⁶ Řehole sv. Benedikta, kap. 44. Převzato z překladu Řehole sv. Benedikta dostupného z: http://www.klastervyssibrod.cz/_d/Rehole-Benediktova.pdf; pozn. překl.

2. Překladatelská analýza originálu

V této kapitole se věnuji překladatelské analýze úvodní části originálního textu knihy *Asylums* (1961), přičemž výchozí teoretický rámec této analýzy tvoří přístup Christiane Nordové zachycený v její publikaci *Text Analysis in Translation* z roku 1991. Pasáž věnovaná funkcím textu je doplněna o terminologii užitou Romanem Jakobsonem v knize *Poetická funkce* vydané roku 1995. Pojmenovávání textových funkcí v souladu s jednotným konceptem Romana Jakobsona považuji za velmi důležité pro udržení terminologické konzistence, neboť pro totožné funkce často existuje více označení.

Ačkoliv v uspořádání této bakalářské práce dostává překladatelská analýza prostor až za uvedením samotného překladu, v praxi stála na počátku překladatelského procesu a umožnila mi vypořádat se s mnoha nesnadnými pasážemi, jimž se budu dále věnovat v kapitole 5. Analýza postupuje od představení vnětových faktorů k faktorům vnitrotextovým, přičemž se snaží poukázat na vzájemnou provázanost obou skupin faktorů, jež se recipročně podmiňují.

2.1 Vnětové faktory

2.1.1 Autor

Autorem zvoleného textu je tvůrce dramaturgické perspektivy v sociologii, jeden z hlavních představitelů symbolického interakcionismu a šestý nejcitovanější autor na poli sociálních a humanitních věd – Erving Goffman.²⁷ Jeho význam pro sociologii lze ilustrovat například skutečností, že jeho osobě odborný časopis *Symbolic Interaction* v minulém roce věnoval celé jedno číslo. Goffmanova práce však neovlivnila pouze sociologii, ale zapsala se i do jiných disciplín, s velkým důrazem kupříkladu do medicíny v oblasti psychiatrické péče. Přínos představuje i na poli metodologickém, kde se Goffmanovi v 50. letech minulého století podařilo uskutečnit jednu z prvních respektovaných etnografických studií na poli kvalitativního výzkumu. Proslul i tím, že upřednostnil zúčastněné pozorování nad tvrdá statistická data.²⁸ Jeho práce v terénu patří dodnes mezi klasické příklady z učebnic.²⁹

²⁷ Crossman 2015

²⁸ ibid

²⁹ Giddens 1999: 512.

Goffman ve své knize *Asylums* představil nový sociologický pojem, tzv. „totální instituci“, kterou definuje „jako místo, kde bydlí a pracuje větší počet jedinců v podobné situaci. Jsou na delší dobu odříznuti od ostatní společnosti a vedou společně uzavřený a formálně řízený život.“³⁰ Čerpal zde patrně ze své vlastní zkušenosti: jeho psychicky nemocná žena spáchala sebevraždu.³¹ Otázka problému osobní identity a uchovávání integrity představuje jeden ze zásadních Goffmanových vědeckých zájmů.³² Právě svým zaujetím pro zkoumání fungování psychiatrických léčeben (mezi jinými zařízeními spadajícími do kategorie „totálních institucí“) dal podnět k trendům deinstitucionalizace a obecně eliminace velkých státních zařízení pro ty, kteří v určitých ohledech nenaplňují sociální normy.³³

Erving Goffman rovněž vyniknul svým autorským stylem, který přispěl k uvolnění formy psaní v sociologii. Goffman ukázal, že jistá dávka cynismu a vtípu může najít své místo i v akademických textech.³⁴ Na druhou stranu tato uvolněnost a občasná vágnost formulací často omezuje srozumitelnost textu, a znesnadňuje tak pochopení, které je pro překlad nezbytné. Konkrétním překladatelským problémům se věnuje kapitola 4.

2.1.2 Médium

Kniha *Asylums* s podtitulem *Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates* vyšla v pro anglosaský svět běžné paperbackové vazbě. Dnes již neplatí, že by v českém čtenáři toto zpracování vyvolávalo konotace spojené s literaturou horší kvality, a tak si i v České republice originál této knihy své čtenáře našel, neboť jediný výtisk dostupný v Národní knihovně má vazbu natolik poničenou, že stránky knihy jsou pouze volně uloženy v papírové krabici. Do češtiny byly dosud přeloženy pouze dvě Goffmanovy knihy, a sice *Stigma* (2003) a *Všichni hrajeme divadlo* (1999). Obě publikace se v otázce vazby drží originálu. Zároveň poukazují na to, že v České republice zatím převažuje zájem o Goffmanovu dramaturgickou perspektivu a mikrosociologii.

³⁰ Harrington 2006: 170

³¹ Shalin 2014: 122

³² Šubrt, Balon 2010: 103

³³ Fine, Manning 2000: 480

³⁴ ibid

Originál knihy *Asylums* vydalo nakladatelství Anchor Books založené roku 1953, které je současně nejstarším americkým vydavatelem paperbacků, jehož cílem je zpřístupnit klasické moderní tituly vysokoškolským studentům i širší veřejnosti.³⁵ Zájem o český překlad lze předpokládat nejspíše u Sociologického nakladatelství, které v roce 2003 vydalo výše zmiňovanou publikaci *Stigma* v překladu Tomáše Práška. Významnou nevýhodou českého vydání knihy *Stigma* je absence jakýchkoliv dodatků či odborných komentářů, které by představily osobnost Ervinga Goffmana v kontextu světové sociologie.³⁶ Domnívám se, že by bylo nešťastné o expertní vhléd do problematiky ochudit i eventuální překlad *Asylums*.

2.1.3 Místo a čas

Knihy poprvé vyšla ve Spojených státech v roce 1961. V textu významně vystupuje zejména faktor místa, kdy je mnoho ilustrativních příkladů, které mají podpořit vykládanou teorii, lokalizovaných v anglosaském prostředí a jeho skutečnostech. Z tohoto faktu samozřejmě pramení několik překladatelských problémů, jimž se budu podrobněji věnovat později. Faktor času se v textu neprojevuje ve srovnání s místem příliš výrazně. Goffmanovo dílo zůstává i po více než 50 letech svým obsahem velmi aktuální. Při překladu do češtiny se faktor času projevuje velmi jemně, což nastíním v následující kapitole věnované vnitrotextovým faktorům.

2.1.4 Funkce textu

Podíváme-li se na funkce překládaného textu optikou terminologie Romana Jakobsona, objevíme 4 z celkových 6 funkcí. Text pojednává o fungování specifického světa vězení, internátních škol, psychiatrických léčení, kasáren a mnoha dalších, pro něž zavádí nový termín „totální instituce“. Primární funkcí textu je tedy funkce referenční, jinak také funkce informativní. Vilém Mathesius mluví v této souvislosti o funkci formulační, která slouží pro „přesné a podrobné zachycování komplikovaného myšlení“³⁷. Není to ovšem jediná funkce, která v textu figuruje. Další funkce je expresivní, či emotivní, kdy autor na několika místech vystupuje ze své anonymity a

³⁵ Knopf Doubleday Publishing Group. [online]. 1995-2015. [cit. 12. 4. 2015] Dostupné z: <http://knopfdoubleday.com/imprints/#anchor>

³⁶ Smlouva upravující podmínky vydání českého překladu této knihy neopravňuje nakladatelství k doplnění knihy o jakékoliv dodatky. (Goffman 2003: 167)

³⁷ Mathesius in Čmejrková, Daneš, Světlá 1999: 181

komentuje svůj postoj k různým tvrzením. Funkci dokumentární nesou již zmiňované ilustrativní příklady přejaté z různých žánrových útvarů, od pravidel řeholního řádu až po beletristické ukázky, neboť slouží k podložení příslušné teorie. V neposlední řadě lze hovořit i o funkci konativní/apelativní, ačkoliv se domnívám, že ta patří do kategorie, pokud bychom měli zůstat věrni sociologickým termínům, „nezamýšlených důsledků“³⁸. Myslím, že primárním cílem Ervinga Goffmana nebylo vyvolání celospolečenské diskuze o podobě institucionální péče o chovance všeho druhu, tedy od sirotků, přes pacienty, až po vězně. V důsledku však text *Asylums* tuto funkci naplnil, neboť byl citován v soudních sporech zahrnujících psychiatrické pacienty a ovlivnil diskuzi o podobě veřejných politik v oblasti psychiatrické péče³⁹. Proto věřím, že je vhodné v kontextu textových funkcí tento sociální apel zmínit.

Cílem překladu je tedy zachování všech uvedených funkcí, přičemž funkce informativní se pro čtenáře překladu rozrůstá i o informace spjaté především s faktorem místa. O problémech se zachováním funkce expresivní pojednávají detailněji další kapitoly.

2.1.5 Adresát

Předpokládaným čtenářem originálního textu je člověk vzdělaný, zvyklý číst sociálně-vědní texty, schopný vstřebat delší texty se složitější výstavbou. Lze u něj očekávat zájem o obor sociologie, antropologie, psychiatrie a jiných věd, ačkoliv nemusí být přímo odborníkem. Mezi typickými čtenáři tohoto textu můžeme čekat vysokoškolské studenty, akademické pracovníky, ale možná i osoby, které mají s „totální institucí“ přímou zkušenost (ať na straně personálu či chovanců). Text nepředpokládá hlubokou sociologickou znalost, avšak pracuje s určitými koncepty, které by naprostému laikovi nemusely být srozumitelné. Za všechny jmenujme například Weberův koncept ideálních typů⁴⁰, jenž Goffman v textu zmiňuje, ovšem nevysvětluje. Absence znalosti této teorie však nebrání porozumění. U mnoha odborných pojmů totiž neerudovaný čtenář ani nemusí pojmut podezření, že se setkává s terminologií.

³⁸ „Důsledky jednání, které mělo jiný cíl. Mnohé významné aspekty sociální činnosti patří do kategorie těch, které její aktéři neplánovali.“ Giddens 1999: 560.

³⁹ Weinstein 1982: 267

⁴⁰ Viz str. 4 (překlad), str. 17 (originál)

U čtenáře překladu jsou očekávány stejné předpoklady jako u čtenáře originálu. Nejdůležitější roli zde hraje, dle mého názoru, jeho zkušenost s obdobnými texty. Věřím, že pro českého čtenáře nebude důležité pouze téma knihy a její obsah, ale rovněž autor sám, který bývá řazen mezi nejvlivnější americké sociology 20. století.⁴¹ Pokud předpokládáme, že čtenářským publikem budou převážně experti a studenti v sociálních vědách, pochybuji, že by pro ně jméno Ervinga Goffmana bylo zcela neznámé. Vzdělaný čtenář překladu by rovněž měl být schopen textu porozumět, i navzdory určitým reáliím.

2.2 Vnitrotextové faktory

2.2.1 Téma a obsah

Jak již bylo naznačeno v předchozí části této bakalářské práce, text *Asylums* čerpá z poznatků získaných v rámci zúčastněného pozorování v nemocnici Sv. Alžběty ve Washingtonu D.C., kde autor rok působil jako „zaměstnanec“ a zároveň sbíral etnografická data. Kniha se s velkým důrazem věnuje významu, který má pro pacienty hospitalizace v léčebných institucích. Text nabízí ponurý pohled do „světa za zdí“ a už díky konceptu „totální instituce“ poskytuje poměrně kritický pohled na život chovanců – pacientů.⁴² Objekt Goffmanova zájmu v *Asylums* prozaicky ztvárnil ve stejném období americký autor Ken Kesey v novele *One Flew Over the Cuckoo's Nest* (1962)⁴³.

2.2 Presupozice

O presupozicích jsem hovořila již v kapitole věnované adresátovi textu (2.1.5). Nároky z hlediska kulturních presupozic jsou spíše výjimečné a myslím, že by adresátovi s obecným rozhledem neměly činit obtíže. Mezi tyto kulturní elementy patří například laboratoře Los Alamos či označení pro britské královské letectvo R.A.F. Jedná se ovšem o reálie, s nimiž je rozhodně seznámen rodilý mluvčí, jemuž je text originálu určen. Problém by neměly představovat ani u čtenáře překladu, kde tyto reálie zůstaly a nebyly nahrazeny odpovídajícími paralelami z českého prostředí.

⁴¹ Fine, Manning 2000: 457

⁴² Weinstein 1982: 267-268

⁴³ Do češtiny pod názvem *Vyhodíme ho z kola ven* přeložil Jaroslav Kořán.

2.2.3 Kompozice

Knihla obsahuje nejprve úvodní slovo ke knize jako celku, tedy několik poznámek o tom, jak daný text vznikl a proč. Dále následuje „faktografický“ text vztažený již k teorii. Zde je představen koncept totální instituce, který je ve 3 podkapitolách patřičně definován pomocí komparace totální instituce s jinými sociálními zařízeními, která jsou v naší společnosti běžná. Poté, co jsou nastíněny hlavní rysy totální instituce, přechází autor k deskripci a srovnání 2 světů: světa chovanců, světa personálu a jejich vzájemného propojení. I tyto další části knihy jsou členěny do číslovaných kapitol, i když zde lze hovořit spíše o oddílech, než přímo o kapitolách.

Překládaný úryvek pokrývá úvod do teoretického konceptu totální instituce a část kapitoly věnované světu chovanců.

2.2.4 Neverbální a suprasegmentální prvky

Jak lze u odborného textu očekávat, je přehledně členěn do odstavců. Používané ukázky převzaté z jiných zdrojů jsou graficky odděleny mezerou a menším písmem. Stejně tak jsou poznámky pod čarou psané menším fontem než zbytek textu. Všechny tyto prvky byly v překladu zachovány. Přímá řeč a s ní spojené používání uvozovek se objevuje pouze v několika ilustracích – zde byl grafický záznam upraven v souladu s pravidly českého jazyka.

Nonverbální prvky jako grafy, modely, tabulky se v textu nevyskytují. Absence těchto prvků odpovídá místy beletristickému rázu textu, ačkoliv se po obsahové stránce jedná o text sociologický, tedy odborný. Jak uvádí autorský kolektiv Čmejková, Daneš, Světlá, anglický styl prezentování vědeckých závěrů se svou srozumitelností blíží stylu neobornému.⁴⁴ Domnívám se, že v Goffmanově textu beletristické pojetí srozumitelnosti sdělení příliš nepřispívá. Nesrozumitelnost vyplývá ze dvou rovin: lexikální a syntaktické.

⁴⁴ Clyne in Čmejková, Daneš, Světlá 1999: 26

2.2.5 Lexikum

Goffmanův text lze z lexikálního hlediska rozdělit na dvě odlišné části: první z nich je autorův vlastní text a druhou, výrazně různorodější, jsou jednotlivé ukázky převzaté z jiných textů. V obou těchto částech vystává několik charakteristických rysů, jež s sebou nesou překladatelské problémy, jimž se věnuje samostatná kapitola.

Autorův výběr lexikálních prostředků se pohybuje na formální rovině, využívá silně abstraktních pojmů, jejichž vágnost mnohdy znejasňuje porozumění, které by však v odborném textu mělo být jednoznačné. Jedná se primárně o lexikum neutrální, neexpresivní z vyššího rejstříku. Autor současně využívá sociologické terminologie, za vše jmenujme například: *social mobility, social intercourse, ideal type, institution, stereotypes, bureaucratic organisation, society, social status, self, social role* atd. Pro běžného čtenáře nebude mnoho z těchto pojmů vykazovat rysy termínů, adresát je tak nebude vnímat jako prvky, které by bránily jeho porozumění, neboť mnoho z těchto slov má ve svém vlastním idiolektu, byť ne ve smyslu exaktní, sociálně-vědní definice. Této skutečnosti, že terminologie splývá s běžně užívanými výrazy si je vědom i sám autor, který na to upozorňuje hned v první větě překládaného úryvku: *Social establishments – institutions in the everyday sense of that term....* Touto vsuvkou tak dává čtenáři na vědomí, že s pojmem instituce nenakládá v duchu odborné terminologie.

Goffman zároveň vypracovává jakousi vlastní terminologii, respektive nakládá s určitými výrazy tak, jako by měly povahu rigorózních termínů. Mezi tyto výrazy patří klíčové pojmy *total institution* a *inmate*, dále pak *mortification, disculturation* či *moral career*. Bod k diskuzi nabízí i kolokace *mental/psychiatric hospital*. Vybrané problematické jevy budou popsány dále. Na několika místech však autor opouští formálnost a využívá idiomatické vazby: *last around the clock, cry uncle* atp.

Zcela kontrastní lexikum pak v mnoha případech obsahují opakovaně zmiňované ilustrativní příklady. Tyto úseky jsou velmi stylisticky pestré, od čehož se odvíjí i široké spektrum užitého lexika. Setkáváme se zde s úryvkem z knihy *The Snake Pit* od Mary Jane Wardové, kde se vyskytuje přímá řeč a musí zde tedy zůstat zachován mluvený charakter. Dále je zde ukázka ze zprávy z psychiatrických léčení, která obsahuje slangové výrazy označující pacienty s duševní poruchou: *nuisances, bird dogs, worry warts* (O 19). Pohled do vojenského prostředí totální instituce otevírá ukázka z knihy

The Mint od T. E. Lawrence, která pracuje se specifickým slangem R.A.F. a reáliemi: *six-weeks men, fatigues, three halfpence* (O 21). Spektrum totálních institucí doplňuje ukázka z liverpoolského vězení, která se opírá nejen o slang, ale i o specifický dialekt, kdy dochází k tzv. h-dropping: *And 'old up your 'ead, when I speak to you,* (O 26). V kontrastu s mluvou nižších sociálních skupin Goffman jako další ukázkou využívá části kapitol z Řehole sv. Benedikta.

Tato lexikální pestrost je příjemným aspektem textu z hlediska čtenáře, neboť zajišťuje jeho dynamiku a čtivost, pro překladatele však otevírá široký prostor pro pochybení.

2.2.6 Syntax

Jelikož se jedná o psaný, připravený text, vyznačuje se překládaný úsek relativně složitou syntaktickou strukturou. Převládají zde velmi komplexní souvětí, a to parataktického i hypotaktického typu. Pro členění některých delších souvětí autor využívá interpunkci usnadňující porozumění:

Before I attempt to extract a general profile from this list of establishment, I would like to mention one conceptual problem: none of the elements I will describe seems peculiar to total institutions, and none seems to be shared by every one of them; what is distinctive about total institutions is that each exhibits to an intense degree many items in this family of attributes.

Typickým znakem těchto složitých souvětí je jejich časté prokládání parentezemi. **Vsuvky** zde mají roli komentující – reagující na zbytek věty:

The handling of many human needs by the bureaucratic organization of whole blocks of people – whether or not this is a necessary or effective means of social organization in the circumstances – is the key fact of total institutions. (O 18)

Jiný způsob oddělení vsuvky od textu, pomocí závorky, můžeme najít například zde: *When persons are moved in blocks, ...they can be supervised by personnel, whose chief activity is not guidance or periodic inspection (as in many employer-employee relations) but rather surveillance – a seeing to it that everyone does what he has been clearly told is required of him,...* (O 18) Funkce této parenteze je opět glosování uvedené skutečnosti, užití závorky však naznačuje, že vsuvka obsahuje méně důležitou

informaci a spíše rozšiřuje předchozí část textu, stejně jako je tomu v další ukázce: *It is characteristic of inmates that they come to the institution with a ,presenting culture‘ (to modify a psychiatric phrase)...* (O 23)

Naopak pomlčka v prvním příkladu větu výrazně přerušuje – graficky i intonačně – což pomáhá informaci zdůraznit, zvýšit její kontrast vzhledem ke zbytku věty. Pokud parentetická fráze slouží k představení nové či doplnění předchozí informace a má současně vlastní důraz, bývá oddělena čárkami.⁴⁵ Goffman hojně využívá všechny výše popsané typy vsuvek.

Kromě četných vsuvek, které větnou stavbu spíše rozvolňují a prodlužují, používá autor i **prostředky větné kondenzace** pro angličtinu přirozené. Konkrétně se jedná o nominální konstrukce, gerundium, pasivum a infinitiv. Překladatelským problémům pramenícím z těchto jazykových prvků se podrobněji věnuje kapitola 4.1.

„Syntaktický popis se nemůže omezovat na rozbor souvětí a samostatných vět jednoduchých. Významové mezivětné vztahy přesahují totiž rámce souvětí a samostatných vět a nalezneme je tedy v souvislém textu i mezi samostatnými větnými celky (oddělenými tečkou).⁴⁶”

Paralela se v textu objevuje na několika místech, přidává rytmus a napomáhá posílit kohezi textu. Příklad můžeme nalézt na první stránce překládané ukázky:

Some establishments, like Grand Central Station, are open to anyone who is decently behaved; others, like the Union League Club of New York or the laboratories at Los Alamos, are felt to be somewhat snippy [...]. Some, like shops and post offices, [...]. Others, like homes and factories, [...]. (O 15)

Paralelní vyjádření Goffman užívá především při vyjmenovávání určitých příkladů. Začátek věty tak kopíruje jednotný vzorec: *In total institutions... In mental hospitals,... In military prisons,... In religious orders...*

Autor několikrát pracuje s principem triády: *movement, postures, and stances* (O 30); *tools for applying, arranging and repairing them* (O 29); *large commercial, industrial, and educational establishments* (O 17); *bitter, secretive, and untrustworthy*

⁴⁵ European Commission 2012: 19-23

⁴⁶ Macháčková 1987

(O 18). Pro správné vykreslení představy totální instituce, jejího všepohlcujícího charakteru a absurdity fungování popisuje autor fyzické bariéry oddělující totální instituci od vnějšího světa **ve výčtech** vyjmenovává poměrně detailně procedury, které na jedince vstupujícího do instituce čekají nebo nástroje každodenní rutiny, jichž se bude muset dotýčný vzdát:

locked doors, high walls, barbed wire, cliffs, water, forests, or moors (O 16-17)

taking a life history, photographing, weighing, fingerprinting, assigning numbers, searching, listing personal possessions for storage, undressing, bathing, disinfecting, haircutting, issuing institutional clothing, instructing as to rules, and assigning to quarters (O 25-26)

clothing, combs, needle and thread, cosmetics, towels, soap, shaving sets, bathing facilities (O 29)

Kohezi podporuje několik jazykových prostředků: větné konektory, deixe, reiterace či anafora. Výrazy textové syntaxe slouží k usnadnění orientace v textu. V případě Goffmana jsou tyto lexikální prostředky strukturace diskurzu využity například při představení institucí spadajících do pěti dílčích typů instituce totální, kategorizovaných na základě účelu daného zařízení:

„First, there are institutions established... Second, there are places... A third type of total institution is... Fourth, there are institutions... Finally, there are those establishments...“ (O 16)

Obdobné schéma se objevuje i dále, neboť dává vykládané teorii přehlednou strukturu: *First, all aspects of life are conducted... Second, each phase... Third, all phases of the day's... Finally, the various enforced activities...* (O 17)

Domnívám se, že se na tomto způsobu organizace textu podílí vnětý textový faktor času, protože v modernějších sociologických textech bývají v rámci úspory místa a ještě větší názornosti a výraznosti využívány spíše neverbální prostředky – tedy strukturace pomocí odrážek či modelů. Metodu číslovaných odrážek používá například Jan Keller⁴⁷.

⁴⁷ Keller 1996: 129, 133

Goffman ovšem pro zlepšení soudržnosti textu používá i jiné výrazy než číselný výčet, mezi jinými kupříkladu: *for example, similarly, in addition to, conversely* aj.

2.2.7 Modalita

V textu najdeme modalitu **epistemickou**, která vyplývá z podstaty odborného stylu. Autor zde prezentuje svá tvrzení, podložená vlastním terénním výzkumem, a vyjadřuje tedy určitou míru jistoty. Tyto postoje jsou „subjektivní jen v tom smyslu, že v nich přicházejí ke slovu badatelovy osobní znalosti a vědomosti, vědecká zkušenost a jeho celkový přístup a nazírání. A právě proto představuje tato modalita neodmyslitelnou složku vědeckého vyjadřování.“⁴⁸ Objevuje se zde i modalita se zřetelem pragmatickým, kdy se autor vyjadřuje s určitou obezřetností, která zmírňuje jeho výroky: *Before I attempt to extract a general profile from this list... (O 16) I might add that when entrance is voluntary... (O 25) I hope to be able to extract a general profile... (O 16)*

Modalita jistotní s využitím slovesa *may* ve významu možnosti se objevuje například ve větě: *Inmates may be required to change their cells... (O 28)*

Vzhledem k tomu, že text referuje o určitých interních pravidlech, ať už oficiálních či nepsaných, totálních institucí a systému jistých zákazů, přirozeně zde figuruje modalita **dispoziční** ve významu dovolení.

Čechová a kol. dále mluví ještě o modalitě **voluntativní**, která vyjadřuje různou míru zájmu na uskutečnění děje, tedy jeho nutnost či žádoucnost.⁴⁹ Goffman v textu pracuje s tzv. deagentní konstrukcí, kdy je voluntativní postoj pojatý všeobecně (tedy spíše z hlediska personálu instituce). Tento typ modalit je obsažen kupříkladu ve větě: *Although some communication between inmates and the staff guarding them is necessary, one of the guard's function is the control... (O 19)*. Autorsky pojatá voluntativní modalita se pak objevuje ve vyjádřeních jako: *I would like to mention one conceptual problem... (O 17)* Modalita **evaluativní**, jež rovněž patří k typům rozlišovaným autorským kolektivem Marie Čechové, reflektuje hodnotící postoje, jimiž „autor projevu zaujímá objektivní, společensky zdůvodněné, nebo subjektivní,

⁴⁸ Čmejrková, Daneš, Světlá 1999: 189

⁴⁹ Čechová a kol. 2011: 276

emocionálně hodnotící stanovisko k nějakému faktu ve výpovědi vyslovenému.⁵⁰ S tímto typem modality se v textu ovšem neseťkááme, neboť se E. Goffman snažil zachytit svou subjektivní zkušenost pomocí standardizovaných metod sběru dat. Objektivitu textu dodává i konfrontace s jinými autory a zdroji, byť je pravdou, že autor si přirozeně vybíral takové publikace, jež jeho tvrzení podporují. Nejedná se tedy vyloženě o precizní způsob výzkumné triangulace.

Všechny zde popsané typy modality vycházejí z faktorů stylu a tématu: odborný styl si žádá modalitu epistemickou, jistotní. Téma pak předurčuje modalitu dispoziční.

2.2.8 Intertextovost

Jelikož se jedná o odborný text, není relativně vysoká míra intertextovosti velkým překvapením. Autor se snaží svá teoretická tvrzení jednak opírat o jiné odborné zdroje, tedy odkazuje na články v recenzovaných časopisech i na monografie věnované podobnému tématu. Čtenáři tak poskytuje prostor k tomu, aby mohl text podrobit kritickému čtení a konfrontovat jej s jinými doporučenými zdroji. Zároveň však Goffman využívá intertextovost i v jiné rovině, a sice již zmiňovanými ilustrativními příklady z jiných děl.

2.2.9 Expresivita

Expresivita nepatří mezi charakteristiky odborného stylu. Většina sociálně-vědních textů se naopak snaží co nejvíce vyrovnat stylu věd přírodních a oprošťovat se tak od jaksi přirozené expresivity vůči sociální realitě. Goffman však do své knihy expresivitu vnáší ne svým vlastním psaním, ale využíváním úryvků z jiných děl. Tyto ukázky obsahují expresivní výrazy, slang či dialekt.

⁵⁰ *ibid*: 277

3. Překladatelská strategie

Zvolená překladatelská strategie pramení z překladatelské analýzy výchozího textu a z primárního cíle zachovat identifikované textové funkce. Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.1.4, hlavní cíl překladu spočíval v zachování funkce informační/referenční, a to na dvojí rovině – z hlediska sociologické odbornosti textu a z hlediska místa a času originálu. Rozhodla jsem se zachovat prvky cizího prostředí i v textu překladu. V důsledku toho tak nese stopy překladovosti⁵¹, která však nemusí být nutně negativní vlastností textu. Pokud se ovšem v originálu vyskytly skutečnosti, jež nemusí být čtenáři překladu na první pohled srozumitelné, rozhodla jsem se řešit tato problematická místa formou vnitřní vysvětlivky, která stručně a elegantně doplní (obvykle v antepozici) nejasnou část textu. Vysvětlování pomocí poznámek pod čarou jsem zavrhla, neboť jsem se snažila zachovat plynulost Goffmanova textu, který je již sám o sobě doplněn vysokým množstvím dodatků tohoto typu poznámkového aparátu. Nechtěla jsem tedy do přeložených poznámek vstupovat poznámkami překladatele. Stalo se tak pouze v případech, kdy jsem stávající autorovu poznámku doplnila o odkaz na český zdroj překladu. V pasážích, pro něž existuje český překlad, jsem se rozhodla stávající řešení využít. Čerpala jsem v tomto případě z překladu *Řehole řádu sv. Benedikta*, jenž na svých stránkách zveřejnil klášter ve Vyšším Brodě. Přestože lze některé pasáže tohoto překladu vnímat jako diskutabilní, domnívám se, že lze klášter považovat za respektovanou instituci, která navíc překlad využívá pro své interní fungování.

Obdobně jsem postupovala i v případě práce s Goffmanovou terminologií, kdy jsem adekvátní řešení hledala v dosavadních překladech jiných knih tohoto autora. Vzhledem k tomu, že se v obecnější rovině Goffmanovo zaměření na osoby vyloučené, stigmatizované a marginalizované v jeho publikacích opakuje, poskytly překlady knih *Stigma* a *Všichni hrajeme divadlo* dobré vodítko. Dále jsem inspiraci nacházela i v učebnicích sociologie, zejména v *Sociologii* (1999) od A. Giddense a v neposlední řadě rovněž v publikaci *Teorie byrokracie a organizace* (1996) od J. Kellera, předního českého sociologa a autora knih o dějinách a teoriích této vědní disciplíny. Zejména druhá jmenovaná kniha mi na začátku pomohla Goffmanovu teorii pochopit a lépe tak proniknout do překládaného textu.

⁵¹ Levý 2012: 90, 93

Při metatextových odkazech jsem rovněž ponechávala texty v souladu s originálem, přestože budou jejich autoři i díla samotná českému čtenáři většinou neznámá. Tyto odkazy mají výše popsanou dokumentární funkci, proto by při eventuální substituci pro adresáta překladu známějším textem hrozilo, že dojde k deformaci referenční funkce textu a tedy špatného či nepřesného pochopení.

Strukturní odlišnost obou jazyků jsem se snažila překlenout s využitím především morfologických a syntaktických prvků, jimiž čeština na rozdíl od angličtiny disponuje, a to vždy s cílem udržet koherenci a kohezi textu.

4. Hlavní překladatelské problémy

4.1 Goffmanova forma, syntax, terminologie

Erving Goffman se do sociologie zapsal nejen svým zájmem o mikrosociologii a metodologickým přístupem, ale i velmi svěbytným stylem psaní, který Tom Burns charakterizuje jako pronikavý, obratný, s jasným výkladem problematiky a zároveň všudypřítomným moralizujícím podtónem.⁵² Jeho texty spojují protiklady, duchaplně a ostře komentují a lehce protkávají teorií aforismy.⁵³ Víceznačnost Goffmanovy formy je patrná už v samotném názvu knihy, který je naplněn ironií – většina totálních institucí totiž naplňuje všemožné charakteristiky, avšak poskytování azylu, vyvolání představy útočiště či úkrytu mezi ně zcela jistě nepatří.

Pro všechny tyto prvky bývá Goffmanův styl označován spíše jako esejistický a pro čtenáře velmi atraktivní. Přesto je mu několik věcí vytýkáno, mezi jinými absence jasného směru, jímž se text ubírá, a určitá kumulativnost.⁵⁴ Za problematickou osobně považují i vysokou míru abstrakce určitých pojmů jako *social arrangement*, *establishment*, *conception of self*, *dispossession of property/role* či nápadité a obrazné kolokace jako *disinfected of identification*, *squared away*, *identity kit*. Všechny tyto dílčí aspekty a současně i celkový výraz Goffmanova stylu bylo nutné v překladu zachytit.

4.1.1 Syntax

Dlouhá souvětí rozvinutá mnoha parentezemi patří nejen k základním rysům odborného stylu, ale i k svěbytnému rukopisu autora, proto bylo důležité tyto prvky v překladu zachovat. Rovněž proto, že se Goffmanův styl psaní vymyká zvyklostem v sociálních vědách.⁵⁵ Pro překlad, který by působil kohezně v češtině bez interferencí z výchozího jazyka bylo nutné užít prostředků, jimiž angličtina nedisponuje, či naopak hledat adekvátní prostředky pro vyjádření, která naopak nefungují v českém jazykovém systému.

V několika případech jsem operovala se změnou slovesného rodu, tedy odchylovala se oproti výchozímu textu v pasivních / aktivních konstrukcích. K odsunutí

⁵² Burns 2002: 141

⁵³ ibid: 5

⁵⁴ Trevino 2003: 33

⁵⁵ Fine, Manning 2000: 458

agentu a nahrazení aktivní vazby českým adjektivním participiém jsem se uchýlila například v následujícím úryvku. Toto řešení jsem zvolila z důvodu vyšší kondenzace textu, neboť pokud bych chtěla zachovat agens v pozici podmětu, musela bych vyznačenou část textu překládat vedlejší větou.

...none of the elements I will describe seems peculiar to total institutions, and none seems to be shared by every one of them. (O 17)

...žádná z dále popsaných charakteristik není typická pouze pro totální instituce, zároveň žádná z nich není společná všem jejich typům. (P 4)

Naopak explicitně je vyjádřen patiens ve srovnání s originálem zde:

At the same time this permits using the method of ideal types, establishing common features with the hope of highlighting significant differences later. (O 17)

Současně mi to umožní užití metody ideálních typů a stanovení společných znaků s vírou, že na zdůraznění zásadních rozdílů dojde později. (P 4)

V několika případech došlo rovněž k rozdělení jednoho souvětí na menší celky, a to v těch místech, kde byl výchozí text sám členěn interpunkcí, obvykle pomlčkou. Kupříkladu hypotaktické souvětí se vsuvkou v závorce a současně s vysvětlením popisovaného jevu odděleným pomlčkou. Zde jsem anglické deverbativní substantivum převedla na sloveso v aktivním rodě s reflexivním zájmenem implikujícím všeobecného činitele, jedná se tedy o sekundární diatezi, kde je patiens nevyjádřen:

When persons are moved in blocks, they can be supervised by personnel, whose chief activity is not guidance or periodic inspection (...) but rather a surveillance – a seeing to it that everyone does what he has been clearly told... (O 18)

Když se osoby pohybují ve skupinách, mohou být kontrolovány personálem, jehož hlavní činností není vedení podřízených nebo pravidelná inspekce (...), ale spíše permanentní dozor. Dohlíží se na to, zda všichni dělají to, co se od nich žádá... (P 5)

Podobně je řešena i jiná pasáž, kde je opět grafické členění věty pomocí nonverbálních prostředků, tentokrát středníku. Současně v tomto úseku dochází k intelektualizaci, tedy individuálnímu posunu, neboť je parataktická spojka *and*

nahrazena spojkou *čímž* značící důsledkový poměr. Slovo „mechanismus“ se zde dostává do agentu, který je rozvíjen další větou, zatímco ve výchozím textu je agens všeobecný díky pasivní konstrukci.

In the ordinary arrangement of living in our society, the authority of the work place stops with the worker's receipt of a money payment; the spending of this in a domestic and recreational setting is the worker's private affair and constitutes a mechanism through which the authority of the work place is kept within strict bounds. (O 20)

V běžném životě v naší společnosti končí pravidla platná v zaměstnání s obdržetím výplatní pásky. Útrata těchto peněz na domácnost či na rekreaci je čistě osobní záležitostí každého zaměstnance, čímž se vytváří mechanismus, který udržuje nároky pracovní sféry v pevně daných mezích. (P 7)

Využití českých morfologických prostředků, vidu a prefixů, umožňuje vyjádřit určité trvání. Repetitivnost výchozího textu vytvořená opakováním slovesa *paid* ve všech částech této triády je v češtině naznačena právě užitím jednoho prefixu *pro-*.

For by the R.A.F. we shall be paid all the twenty-four hours a day, at three halfpence an hour; paid to work, paid to eat, paid to sleep; always those halfpence are adding up. (O 21)

R.A.F. nás má platit nepřetržitě 24 hodin denně, 1 a půl penny na hodinu za práci, za čas, který projíme a prospíme, pořád 1 a půl penny. (P 8)

Do kategorie prostředků, jimiž angličtina nedisponuje, patří již zmíněné vidové dvojice. Nedokonavosti jsem využila zejména pro naznačení opakování či trvání určitého procesu například ve větě:

Failure to provide inmates with individual lockers and periodic searches and confiscations of accumulated personal property reinforce property dispossession. (O 28)

Absence soukromých skříněk, pravidelné prohlídky a zabavování nashromážděného osobního majetku posilují popisované vyvlastňování. (P 14)

V případě následující věty bylo adverbiale řešeno pomocí adjektivního participia, což umožnilo posunutí podmětu na začátek věty.

On admission to a total institution, however, the individual is likely to be stripped of his usual appearance... (O 29)

Člověk přijímaný do totální instituce však často ztrácí svůj obvyklý vzhled, současně... (P 15)

K nevětnému řešení jsem se uchýlila ve větě *...all these may be taken away and denied him, although some may be kept in inaccessible storage, to be returned if and when he leaves*. (O 29) Místo vedlejší věty podmínkové / časové jsem užila příslovečné určení času, které napomáhá udržet sevřenost výrazu a kompenzuje tím pasáže, kde nebylo možné kondenzovanost zachovat: *aby mu pak byly navráceny při eventuálním odchodu z instituce*. (P 15)

Podobně jsem postupovala i v případě opakovaného navázání dvou postupně rozvíjejících vedlejších vět pomocí stejné spojky *that* a rozhodla jsem se ze stylistických důvodů řešit druhou vedlejší větu zpřídavněným přechodníkem:

...may lead many inmates to feel that they are in an environment that does not guarantee their physical integrity. (O 30)

...může v mnoha chovancích vzbuzovat pocit, že se nachází v prostředí nezaručujícím člověku fyzickou integritu. (P 16)

Otázka modality v češtině nebývá vždy řešena modálním slovesem, ale přenáší se na jiné větné členy. Například na modální částice vyjadřující zde modalitu jistotní, tak jako v následující větě:

By anchoring the initial definition of total institution in this way, I hope to be able to discuss the general characteristics of the type without becoming tautological. (O 16)

Takovéto ukotvení v počáteční definici mi snad umožní představit obecné charakteristiky typu bez zbytečných tautologií. (P 4)

V této kapitole bylo naznačeno pouze několik vybraných příkladů řešení syntaktické a morfologické struktury výchozího textu v překladu. Popsané jevy se v překladu opakují, a proto nepovažuji za nutné, ani žádoucí, je zde uvádět všechny. Kapitola slouží jako nástin možných řešení odlišnosti jazykových systémů angličtiny a češtiny a to především v otázce kondenzace.

4.1.2 Terminologie

Přijetí a hlubší rozpracování pojmu *total institution* inspiroval Goffmanův vysokoškolský přednášející Everett Hughes na Univerzitě v Chicagu.⁵⁶ Tento termín patří k těm, které jsou již v české sociologické terminologii ustálené v jednotném překladu – *totální instituce*. Jejich totálnost tkví ve skutečnosti, že pohlcují a nárokují si nejen veškerý čas jedince, ale i vše, co tvoří jeho vlastní já. Tato absolutnost, či Goffmanovými slovy, všeobjímající charakter, se promítá i do samotného názvu. V obou jazycích zároveň termín zahrnuje instituce v sociologickém, tedy odborném, i ve všedním, laickém slova smyslu. Nejedná se tedy pouze o budovy, tedy instituce ve významu materiálním, ale i o instituce ve smyslu společenského řádu, kontroly a fungování mezilidských vztahů. V případě tohoto pojmu bylo tedy nutné dodržet zavedenou terminologii.

Dalšími stěžejními pojmy překládaného textu jsou označení pro osoby uvnitř totální instituce – *inmates a staff*. Přestože by bylo možné nalézt v angličtině výrazy takřka synonymické, které by autorovi umožnily variovat text, Goffman využívá téměř bezvýhradně pouze tyto pojmy, které tak nabývají charakteru terminů. Problematický je zde zejména výraz *inmate*, pro nějž bylo nutné nalézt český ekvivalent, jenž by stejně jako jeho anglický protějšek zastřešoval označení pro vězně, pacienta, řeholníka, vojáka, sirotka, postiženého, studenta internátní školy či seniora. Bylo tedy nutné hledat obecný výraz se sémantikou osoby odloučené (neplatí, že se vždy jedná o násilné či trvalé vyloučení) od společnosti.

„Moderní“ čeština by jako patřičně univerzální výraz mohla nabídnout slovo *klient*, které se v současnosti nadužívá i v prostředích, pro která není přirozené (jako nemocnice či školy). Tomuto výrazu jsem se však chtěla v překladu vyhnout, neboť by mohl dle mého názoru pro některé čtenáře nést jisté nežádoucí konotace. Tuto

⁵⁶ Jaworski 2000: 300

domněnku potvrzují A. Jabor a J. Franeková: „Nadužívání slova klient vede (...) k pocitu, že se dá (...) péče koupit, že je předmětem obchodu, nabídky a poptávky, nekontrolovaných finančních toků a možná – v konečném důsledku – i poškození pacienta.“⁵⁷

Rozhodla jsem se tedy pro překlad slova *inmate* zvolit český výraz *chovanec*. Tento výraz používám i v pasážích, které bezprostředně předchází určité ilustrativní ukázce zasazené do konkrétního prostředí. Nabízelo by se tedy v těchto případech užívat výraz specifičtější a vhodnější pro dané prostředí. Vzhledem k tomu, že se však vždy jedná o pouhý příklad ukotvený v teorii, nepovažuji za šťastné konkretizovat výraz *inmate*, neboť by to ve čtenáři mohlo vyvolat dojem, že se daná část teorie vztahuje pouze na specifické prostředí a neplatí pro totální instituce obecně. Opakování výrazu *chovanec* zde dává teorii konzistenci a nehrozí tak možnost špatné interpretace. Upřednostnila jsem zde tedy pragmatické, komunikační hledisko na úkor stylu. Adresát překladu by však měl slovo *chovanec* vnímat jako odborný pojem. Ke specifikaci tohoto pojmu dochází až v kapitole věnované světu chovanců, kde Goffman popisuje přijímací procedury při vstupu do instituce. Zde používá výraz *recruit*, který jsem se rozhodla překládat jako *nováček*.

Při překládání pojmu *staff* jsem postupovala volněji a kombinuji české označení *personál* a *zaměstnanci*, neboť zde nepocit'uji významný sémantický rozdíl a zároveň tak přispívám k alespoň minimální lexikální pestrosti.

Dalším Goffmanovým termínem je *moral career*. Tento pojem se poprvé objevuje v článku *The moral career of the mental patient* z roku 1959, kde je definován jako sled změn v pacientově sebepojetí.⁵⁸ Jak uvádím ve třetí kapitole pojednávající o překladatelské strategii, pokud existuje české řešení Goffmavy terminologie, dodržuji jeho podobu i v tomto překladu.

Termín *moral career* se jako název celé podkapitoly objevuje v knize *Stigma* jako *morální kariéra*: „Osoby s určitým stigmatem mají v souvislosti se svým údělem obvykle podobné zkušenosti a zakoušejí i podobné proměny v pojetí sebe samých. Jinak

⁵⁷ Jabor, Franeková 2013: 30

⁵⁸ Goffman 1959: 123

řečeno, mají podobnou ‚morální kariéru‘...“⁵⁹ Přestože zní toto spojení českému čtenáři poněkud nepřirozeně, jedná se zde opět o definovaný pojem⁶⁰, u nějž je nezbytné dodržet konzistenci. Opět jsem zde tedy upřednostnila pragmatické hledisko před stylistickým.

Posledním termínem, jemuž bych se zde chtěla věnovat je slovo *mortification*. S tímto pojmem lze nakládat dvěma způsoby. Jedno řešení nabízí Akademický slovník cizích slov, který definuje *mortifikaci* jako „asketické umrtvování tělesných žádostí“⁶¹. Jedná se tedy o sémantiku sebezapření, odpírání a v širším významu odumírání, umrtvování. Jan Keller pracuje s oběma možnými variantami, tedy používá označení „proces mortifikace“ (v řešení jmenném) a umrtvovat (v řešení slovesném).⁶² Ve svém překladu jsem pracovala pouze s výrazem umrtvování, neboť se domnívám, že tento pojem bude pro čtenáře srozumitelnější a rovněž v něm vyvolá jasnější představu toho, co tento proces zahrnuje.

4.2 Ukázky z jiných textů

Ukázky z prostředí tzv. *mental hospitals* v sobě nesou pro překlad do češtiny problém již samotným pojmenováním těchto institucí. Dříve se totiž hovořilo o psychiatrických léčebnách, což považuji za přirozenou kolokaci i z pohledu čtenáře překladu. V roce 2013 bylo v České republice přijato opatření motivované snahou destigmatizovat psychiatrii. Změna názvu z léčeben na nemocnice je součástí aktuální reformy v psychiatrické péči.⁶³ V překladu jsem setrvala u zažitého spojení *psychiatrická léčebna*, avšak považuji za důležité a zajímavé upozornit na soudobý vývoj v této oblasti.

Pojem *head nurse* jsem po konzultaci s odborníky z oblasti zdravotnické péče přeložila jako *vrchní sestru*. Experti tvrdí, že neexistuje ustálené označení pro jednotlivé funkce a mezi pracovišti tak panuje značná diverzita, která je navíc v současnosti ovlivňována snahou zasadit různé obory do tržního mechanismu, a tak se v některých nemocnicích objevují pro výraz *head nurse* označení jako *ředitelka ošetrovatelské péče*.

⁵⁹ Goffman 2003: 43

⁶⁰ Jandourek 2012: 123

⁶¹ Petráčková, Kraus 1998: 510

⁶² Keller 1996: 132-133

⁶³ Česká televize 2013

Vzhledem ke stávající nekonzistentnosti v užívání slov staniční, vrchní a hlavní sestra jsem se rozhodla hledat inspiraci u již citovaného Kena Keseyho, jenž ve svém románu o sestře Ratchedové, která by měla archetypálně odpovídat představě slečny Davisové, mluví právě jako o *head nurse*, v překladu Jaroslava Kořána pak jako *vrchní sestře*.

V ukázce z **vězení Walton** (O 26-72) bylo nutné řešit 2 překladatelské problémy. Prvním z nich bylo již výše uvedené h-dropping, tedy nevyslovování hlásky h na začátku slova, které je typické právě pro oblast Liverpoolu, kde se věznice nachází. K tomuto jevu dochází zejména u vysoce frekventovaných neplnovýznamových slov.⁶⁴ Pro českého čtenáře však tyto informace nejsou podstatné, neboť si s věznicí Walton pravděpodobně nespojí město Liverpool (které ve výchozím textu není zmíněno), a s ním si neasociuje žádný konkrétní dialekt. Jak uvádí Jiří Levý: „V překladu má smysl zachovávat jen ty prvky specifická, které čtenář překladu může cítit jako charakteristické pro cizí prostředí.“⁶⁵ Jelikož nebylo možné, ani žádoucí, zachovat tyto prvky, rozhodla jsem se tento problém řešit metodou náznaku, kterou Levý doporučuje právě pro případy, kdy je užito místní nářečí.⁶⁶ Naznačení odchylky od národního standardu jsem učinila pomocí obecné češtiny a jejích lexikálních a morfologických prostředků. Jednak jsem využila krácení vokálu ve slově *mluvím*, dále jsem na principu adice překlad rozšířila o sloveso *koukej*, které by mělo opět signalizovat odchýlení od formální mluvy.

Druhým úskalím této ukázky bylo naznačení absence oslovení *pane*, které má vyjadřovat pokoru, úctu k autoritě, ale v důsledku i iracionalitu neustálého vyžadování tohoto oslovení. Ve výchozím textu situace vypadá následovně: *I looked at Mr. Whitbread. „I am looking at you,“ I said. „You are looking at Mr. Whitbread – what?“ said Mr. Holmes.* (O 27) Zde jsem místo doslovného překladu slova *what*, tedy *co*, zvolila jiné naznačení nedokončenosti výpovědi spojením *a dál*. To dle mého názoru dodává v kombinaci s příslušnou interpunkcí a koncovou pozicí ve větě sdělení i patřičný důraz.

Označení **základny Britského královského letectva R.A.F.** (O 21) jsem se rozhodla nepřekládat, ani neexplicitovat pomocí vnitřní vysvětlivky, neboť se

⁶⁴ Watson 2007: 352

⁶⁵ Levý 2012: 111

⁶⁶ *ibid*: 116

domnívám, že vzdělaný čtenář, který je předpokládaným adresátem překladu, je s tímto pojmem seznámen i vzhledem k české historické zkušenosti.

Co se týče slangu R.A.F., kam patří výrazy *fatigues* a *six-weeks men*, bylo možné zvolit v zásadě dvě cesty: buď hledat odpovídající slang v českém prostředí, nebo užít výrazy obecnější. Sémantika *fatigues* obsahuje nudnou, jednotvárnou práci, kterou musí vojáci vykonávat nad rámec svých profesních povinností.⁶⁷ Český vojenský slang nabízí například slovo *záděr*: „Časté vykonávání nepříjemných rajonů k úklidu, různých pomocných prací, nepříjemných celodenních směn.“⁶⁸ Současně existuje i výraz pro šestitýdenní období na začátku vojenského výcviku, tzv. *přijímač*, tedy „Období, které absolvuje každý voják základní služby. Trvá 6 týdnů. Učí se zde pravidla styku mezi vojáky, pochodování, zákonné předpisy. Výcvik je stejný pro každého vojáka základní služby.“⁶⁹ Domnívám se však, že tento slang nemusí být srozumitelný pro všechny potenciální čtenáře překladu, neboť ne každý vojenský výcvik absolvoval. Z tohoto důvodu jsem volila pojmy obecnější za cenu určitých stylistických ztrát a prodloužení textu, tedy: *Kluci během základního výcviku, s nimiž jsme se setkali při rutinní a nezáživné práci* (P 8).

V případě měny *three halfpence* jsem se rozhodla zachovat cizí měnu, neboť je charakteristická pro cizí prostředí a převod na koruny by tedy lokalizoval text do české reality.⁷⁰ Ovšem v zájmu zachování srozumitelnosti jsem převedla dle mého názoru méně známé a komplikované tři půlpence na 1 a půl penny.⁷¹ Zůstává zde tedy zachována informace o prostředí vzniku originálu, ale zároveň je zde eliminován pro Čecha nezvyklý princip sčítání drobných.

Co se týče způsobu odkazování na citované texty, zachovávala jsem způsob citací ve stejné podobě tak, jak je používá autor ve výchozím textu, byť sama v této práci užívám jiný citační formát. Domnívám se, že i toto je prvek, do něžž se promítají vnětextové faktory místa a času a zprostředkovávají tak čtenáři překladu další informaci, která ovšem nestojí v cestě pochopení, čtenářskému zážitku a neovlivňuje

⁶⁷ RAF slang. *Wikipedia*. [online] 25. 4. 2015 [cit. 26. 4. 2015] Dostupné z: <http://goo.gl/XldEfW>

⁶⁸ Slovníček vojenského slangu, žargonu a argotu. [online] 20. 10. 1999 [cit. 24. 4. 2015] Dostupné z: <http://goo.gl/CjJRsk>

⁶⁹ *ibid*

⁷⁰ Levý 2012: 114

⁷¹ *Merriam-Webster Dictionary* [online] 2015. [cit. 24. 4. 2015] Dostupné z: <http://goo.gl/IXrxD3>

možnost dohledání příslušných textů. Vzhledem k tomu, že ilustrativní texty nejsou přeloženy, nechávala jsem i názvy těchto děl v původním znění, abych i pro čtenáře překladu uchovala šanci nahlédnout do knihy či článku, na něž je odkazováno.

4.3 Idiomatické vazby a slang

Při překládání argotických výrazů z vězeňského prostředí, které se objevují ve vlastním autorském textu ve větě:

As part of this rite of passage he may be called by a term such as „fish“ or „swab“, which tells him that he is merely an inmate, and what is more, that he has a special low status even in this low group. (O 27)

jsem vycházela nejprve z článku publikovaném na serveru iDNES pod názvem *Termobuk, pytlotžvej, marcela. Naučte se, co vás čeká ve vězení*⁷². Článek napsala Markéta Pravdová z Ústavu pro jazyk český, proto se domnívám, že lze tento článek považovat za důvěryhodný zdroj. Uvedené informace jsem dále konfrontovala se *Slovníkem nespisovné češtiny*. U výrazu *fish* jsem se snažila najít výraz, který v sobě jednak nese označení pro nového vězně, ale zároveň zachovává pojmenování odvozené od zvířete. Zvolila jsem tedy označení *myšák* – „nový vězeň, také podřadný vězeň nucený posluhovat silnějšímu, někdy též označení pro vězně spolupracující s vedením věznice v rámci samosprávy“⁷³ U druhého výrazu, *swab*, jsem chtěla opět zachovat sémantiku anglického slova, které odkazuje k vytírání, utírání, hadru atp. Proto jsem se rozhodla pro slovo *smeták*. Jak však upozorňuje Hana Konečná⁷⁴, slang i argot patří mezi rychle se vyvíjející a proměňující útvary jazyka, proto je možné, že brzy zastarají a budou nahrazeny výrazy aktuálnějšími. Pro slang i argot je navíc typické, že pro jednu skutečnost existuje více pojmenování.

Sémantiku spojenou s anglickým určitým členem tak, jak je užit například ve větě: *Admission procedures and obedience tests may be elaborated into a form of initiation that has been called „the welcome“...* (O 27) jsem převáděla do češtiny pomocí velkého písmene spolu se zachováním uvozovek.

⁷² Pravdová 2014

⁷³ Hugo a kol. 2009: 259

⁷⁴ Konečná 1996

Idiomatickou vazbu *cry uncle* jsem řešila pomocí substitute českým výrazem, neboť zde nebylo možné zachovat denotaci, avšak nabízelo se několik možností pro udržení konotace. Jako možné varianty se sémantikou odevzdanosti, lítosti a rezignace, jež v sobě nese původní frazém, se nabízí slovesa *sesypat se* či *složit se*. Vazbu *to last around the clock* ve významu trvání bez přestávky jsem překládala neslovesně kolokací *ve dne v noci*.

Nestandardnost užitého lexika někdy autor sám naznačuje vsazením výrazu do uvozovek:

An example of such demoralization is the practice in state mental hospitals of „bumming“ or „working someone for“ a nickel or a dime to spend in the canteen. (O 21)

Příkladem takovéto demoralizace je praxe ve státních psychiatrických léčebnách, kde pacienti „žebrají“ nebo „mámí z lidí“ pár drobných, aby si mohli koupit něco v kantýně. (P 8)

5. Typologie překladatelských posunů

V překladu došlo k posunům z kategorie konstitutivních, individuálních i tematických. Mezi posuny **konstitutivní**, které jsou objektivní a nevyhnutelné⁷⁵, patří zejména změny vyplývající z rozdílnosti dvou jazykových systémů a neekvivalence jejich výrazových prostředků. Tyto rozdíly jsou patrné zejména na rovině syntaktické, kdy čeština nedisponuje stejnými prostředky větné kondenzace či tyto prostředky, jako například přechodníky, neužívá bez jistých stylistických konotací. Při řešení těchto diskrepancí tedy dominovalo hledisko přirozenosti českého odborného vyjadřování.

Individuální posuny jsou subjektivního charakteru a odráží idiolekt, osobnost a postoj překladatele.⁷⁶ Do této kategorie patří intelektualizace, k níž došlo ve spojení s vlastními jmény určitých citovaných osobností, kde bylo nezbytné tyto osoby pro čtenáře překladu blíže specifikovat, aby byla adresátovi jasná relevance dané citace pro zbytek textu. Jedná se sice do určité míry o tzv. „nadbíhání čtenáři“⁷⁷, jsem ovšem přesvědčena, že je tato explicitace obhajitelná, neboť byla motivována pragmatickými faktory, proto se domnívám, že ji nelze považovat za posun negativní.

Tematické posuny se vyskytly při převodu idiomatických vazeb a nestandardního lexika, jak popisují kapitoly 4.2 a 4.3. Zde bylo hlavním cílem zachovat adekvátní konotace za cenu ztráty denotativní složky. Lze zde tedy hovořit o metodě substituce. Posuny v oblasti kulturních reálií se v překladu veskrze nevyskytují, neboť jsem se v rámci překladatelské strategie rozhodla zachovat místo i čas originálu a nelokalizovat kulturní skutečnosti do českého prostředí.

⁷⁵ Popovič in Gromová 2009: 58

⁷⁶ Popovič in Gromová 2009: 59

⁷⁷ Levý 2012: 92

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo vytvořit překlad vybraného úseku knihy *Asylums: Essays on the Situation of Mental Patients and Other Inmates* od amerického sociologa Ervinga Goffmana. Úkolem nebylo pouze převést jazykový kód, ale zachovat i funkce výpovědi, kterými jsou v případě odborného textu primárně funkce referenční, metatextová a v případě této knihy i funkce apelová, přestože tuto funkci považuji za nezamýšlený důsledek Goffmanovy práce. Na počátku procesu překladu stála překladatelská analýza provedená na základě modelu Christiane Nordové. Rozbor vnitro- a vnětextových faktorů a jejich vzájemné provázanosti následuje popis zvolené překladatelské strategie. Další část komentáře pojednává o hlavních překladatelských problémech, které se při psaní této práce vyskytly a snaží se obhájit jejich řešení v souladu se zvolenou překladatelskou metodou. V neposlední řadě komentář zahrnuje kapitolu identifikující posuny, k nimž při překládání došlo.

Na tuto bakalářskou práci by bylo možné nahlížet i jako na připomínku významu Ervinga Goffmana pro sociální vědy. Eventuální kompletní překlad této publikace, která v sobě kombinuje teorii s kvalitativním výzkumem, považuji za přínosný nejen z hlediska studentů sociologie, ale i v kontextu současných diskuzí o reformě psychiatrické péče v České republice. V současnosti si pokládáme otázku, zda by měli „lidé, kteří trpí duševní nemocí, být hromadně a preventivně omezováni na svobodě a pak trvale drženi pod zámkem, jenom proto, že lidské chování nelze s jistotou předvídat?⁷⁸” Odpověď na tuto otázku nabízí MUDr. Martin Hollý, předseda Psychiatrické společnosti ČLS: „S tím my, psychiatři, jejichž posláním je duševně nemocným lidem pomáhat, a nikoli být jejich dozorcí, rozhodně nemůžeme souhlasit.⁷⁹” Pomoci řešit tuto problematiku by na teoretické rovině mohla dle mého názoru právě i kniha *Asylums*.

⁷⁸ Reakce Výboru Psychiatrické společnosti ČLS JEP na výroky prezidenta Zemana. *Strategie reformy psychiatrické péče*. [online] 12. 3. 2015 [cit. 22. 4. 2015] Dostupné z: <http://www.reformapsychiatrie.cz>

⁷⁹ *ibid*

Použitá literatura

Primární zdroj

GOFFMAN, Erving. *Asylums: Essays on the Situation of Mental Patients and Other Inmates*. Anchor Books, 1961, str. 15-30.

Sekundární zdroje

BURNS, T. *Erving Goffman*. [online] Taylor & Francis e-Library, 2002. ISBN 0-203-20550-2.

CROSSMAN, A. Erving Goffman. *About.com*. [online] 2015 [cit. 9. 4. 2015]. Dostupné z: <http://sociology.about.com/od/Profiles/p/Erving-Goffman.htm>

ČECHOVÁ, M. a kol. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, a.s., 2011. ISBN 978-80-7235-413-9.

ČMEJRKOVÁ, S., F. DANEŠ, J. SVĚTLÁ. *Jak napsat odborný text*. Praha: Leda, 1999. ISBN 80-85927-69-1.

EUROPEAN COMMISSION. Directorate-General for Translation. English Style Guide. *European Commission* [online] 2015 [cit. 21. 4. 2015]. Dostupné z: <http://goo.gl/CitVCx>

FINE, G. A., P. MANNING. Erving Goffman. In: G. RITZER. *The Blackwell Companion to Major Social Theorists*. Wiley-Blackwell, 2000. ISBN 978-0-631-20710-8.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.

GOFFMAN, E. *Stigma: Poznámky o způsobech zvládnání narušené identity*. přel. Tomáš Prášek. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-21-0.

GOFFMAN, E. *Všichni hrajeme divadlo – sebezprezentace v každodenním životě*. přel. Milada McGrathová. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon, 1999. ISBN 80-902482-4-1.

GOFFMAN, E. The moral career of the mental patient. *Journal for the Study of Interpersonal Processes*. 1959, 22: 123-142. ISSN 0033-2747.

- GREPL, M. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN: 978-807-1069-805.
- GROMOVÁ, E. *Úvod do translustologie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2009.
- HAIS, K., B. HODEK. *Velký anglicko-český slovník I-III*. Praha: Academia, 1984.
- HARRINGTON, A. a kol. *Moderní sociální teorie. Základní témata a myšlenkové proudy*. Praha: Portál, s.r.o., 2006. Přeložila Hana Loupová. ISBN 80-7367-093-3.
- HUGO, J. a kol. *Slovník nespisovné češtiny*. Praha: Maxdorf, 2009. ISBN 80-7345-098-4.
- JABOR, A., A. FRANEKOVÁ. Několik definic, několik poznámek. *FONS*. [online] 2013, 23(3): 30-32. ISSN 1211-7137. Dostupné z: <http://goo.gl/OTiVCw>
- JAKOBSON, R. *Poetická funkce*. Jinočany: H&H, 1995. ISBN 80-85787-83-0.
- JANDOUREK, J. *Slovník sociologických pojmů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.
- JAWORSKI, G. D. Goffman: The Reluctant Apprentice. *Symbolic Interaction*. 2000, 23(3): 299-308. ISSN 1533-8665.
- KELLER, J. *Sociologie byrokracie a organizace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996. ISBN 80-85850-15-X.)
- KONEČNÁ, H. Jaroslav Suk – Několik slangových slovníků. *Naše řeč*. [online] 1996, 75(3). [cit. 15. 4. 2014]. Dostupné z: <http://goo.gl/aKXHq3>
- LEVÝ, J. *Umění překladu*. Praha: Miroslav Pošta – Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.
- MACHÁČKOVÁ, E. K úloze některých spojovacích prostředků v textu (zvl. prostředků s významem odporovacím). *Naše řeč*. [online] 1987, 70(3). [cit. 21. 4. 2015]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6698>

NORD, C. *Text Analysis in Translation: theory, methodology, and didactic application of a model for translation-oriented text analysis*. Amsterdam: Rodopi, 1991. ISBN 90-518-3311-1.

PETRÁČKOVÁ, V., J. KRAUS a kol. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0607-9.

POPOVIČ, A. *Teória umeleckého prekladu: aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. Bratislava: Tatran, 1975.

PRAVDOVÁ, A. Termobuk, pytlóžvejk, marcela. Naučte se, co vás čeká ve vězení. *iDNES*. [online] 9. 10. 2014 [cit. 15. 4. 2015]. Dostupné z: <http://goo.gl/e7ykNz>

Psychiatrické léčebny se do konce roku změní v nemocnice. *Česká televize*. [online] 14. 3. 2013. [cit. 24. 4. 2015] Dostupné z: <http://goo.gl/Eutqw2>

RIGGINS, S. H. *Beyond Goffman: Studies on Communication, Institution, and Social Interaction*. New York: Mouton de Gruyter, 1990. ISBN 0-89925-613-9.

SHALIN, D. N. „Goffman on Mental Illness: Asylums and ‚The Insanity of Place‘ Revisited“ In: *Symbolic Interaction*. 2014, 37(1): 122-144. ISSN 1533-8665.

STRONG, P.M. „Review Essay: The importance of being Erving – Erving Goffman, 1922-1982.“ In: *Symbolic Interaction*. 2014, 37(1): 145-154. ISSN 1533-8665.

ŠUBRT, J., J. BALON. *Soudobá sociologická teorie*. Praha: Grada Publishing a.s., 2010. ISBN 80-2476-954-9

TREVINO, A. J. *Goffman's Legacy*. Maryland: Rowman & Littlefield, 2003. ISBN 0-7425-1977-5.

WATSON, K. Liverpool English. *Journal of the Phonetic Association*. 2007, 37(3): 351-360.

WEINSTEIN, R. M. Goffman's Asylums and the Social Situation of Mental Patients. *Orthomolecular Psychiatry*. 1982, 11(4): 267-274.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Výchozí text

Přílohy

Příloha č. 1: Výchozí text

INTRODUCTION

I

SOCIAL establishments – institutions in the everyday sense of that term – are places such as rooms, suites of rooms, buildings, or plants in which activity of a particular kind regularly goes on. In sociology we do not have a very apt way of classifying them. Some establishments, like Grand Central Station, are open to anyone who is decently behaved; others, like the Union League Club of New York or the laboratories at Los Alamos, are felt to be somewhat snippy about who is let in. Some, like shops and post offices, have a few fixed members who provide a service and a continuous flow of members who receive it. Others, like homes and factories, involve a less changing set of participants. Some institutions provide the place for activities from which the individual is felt to draw his social status, however enjoyable or lax these pursuits may be; other institutions, in contrast, provide a place for associations felt to be elective and unserious, calling for a contribution of time left over from more serious demands. In this book another category of institutions is singled out and claimed as a natural and fruitful one because its members appear to have so much in common – so much, in fact, that to learn about one of these institutions we would be well advised to look at the others.

II

Every institution captures something of the time and interest of its members and provides something of a world for them; in brief, every institution has encompassing tendencies. When we review the different institutions in our Western society, we find some that are encompassing to a degree discontinuously greater than the ones next in line. Their encompassing or total character is symbolized by the barrier to social intercourse with the outside and to departure that is often built right into the physical plant, such as locked doors, high walls, barbed wire, cliffs, water, forests,

16 ON THE CHARACTERISTICS OF TOTAL INSTITUTIONS

or moors. These establishments I am calling *total institutions*, and it is their general characteristics I want to explore.¹

The total institutions of our society can be listed in five rough groupings. First, there are institutions established to care for persons felt to be both incapable and harmless; these are the homes for the blind, the aged, the orphaned, and the indigent. Second, there are places established to care for persons felt to be both incapable of looking after themselves and a threat to the community, albeit an unintended one: T B sanitarium, mental hospitals, and leprosaria. A third type of total institution is organized to protect the community against what are felt to be intentional dangers to it, with the welfare of the persons thus sequestered not the immediate issue: jails, penitentiaries, P.O.W. camps, and concentration camps. Fourth, there are institutions purportedly established the better to pursue some worklike task and justifying themselves only on these instrumental grounds: army barracks, ships, boarding schools, work camps, colonial compounds, and large mansions from the point of view of those who live in the servants' quarters. Finally, there are those establishments designed as retreats from the world even while often serving also as training stations for the religious; examples are abbeys, monasteries, convents, and other cloisters. This classification of total institutions is not neat, exhaustive, nor of immediate analytical use, but it does provide a purely denotative definition of the category as a concrete starting point. By anchoring the initial definition of total institutions in this way, I hope to be able to discuss the general characteristics of the type without becoming tautological.

Before I attempt to extract a general profile from this list of

1. The category of total institutions has been pointed out from time to time in the sociological literature under a variety of names, and some of the characteristics of the class have been suggested, most notably perhaps in Howard Rowland's neglected paper, 'Segregated Communities and Mental Health', in *Mental Health Publication of the American Association for the Advancement of Science*, No. 9, edited by F. R. Moulton, 1939. A preliminary statement of the present paper is reported in *Group Processes*, Transactions of the Third (1956) Conference, edited by Bertram Schaffner (New York) Josiah Macy, Jr, Foundation, 1957). The term 'total' has also been used in its present context in Amitai Etzioni, 'The Organizational Structure of "Closed" Educational Institutions in Israel', *Harvard Educational Review*, XXVII (1957), p. 115.

establishments, I would like to mention one conceptual problem: none of the elements I will describe seems peculiar to total institutions, and none seems to be shared by every one of them; what is distinctive about total institutions is that each exhibits to an intense degree many items in this family of attributes. In speaking of 'common characteristics', I will be using this phrase in a way that is restricted but I think logically defensible. At the same time this permits using the method of ideal types, establishing common features with the hope of highlighting significant differences later.

III

A basic social arrangement in modern society is that the individual tends to sleep, play, and work in different places, with different co-participants, under different authorities, and without an overall rational plan. The central feature of total institutions can be described as a breakdown of the barriers ordinarily separating these three spheres of life. First, all aspects of life are conducted in the same place and under the same single authority. Second, each phase of the member's daily activity is carried on in the immediate company of a large batch of others, all of whom are treated alike and required to do the same thing together. Third, all phases of the day's activities are tightly scheduled, with one activity leading at a prearranged time into the next, the whole sequence of activities being imposed from above by a system of explicit formal rulings and a body of officials. Finally, the various enforced activities are brought together into a single rational plan purportedly designed to fulfil the official aims of the institution.

Individually, these features are found in places other than total institutions. For example, our large commercial, industrial, and educational establishments are increasingly providing cafeterias and free-time recreation for their members; use of these extended facilities remains voluntary in many particulars, however, and special care is taken to see that the ordinary line of authority does not extend to them. Similarly, housewives or farm families may have all their major spheres of life within the same fenced-in area, but these persons are not collectively regimented and do not

18 ON THE CHARACTERISTICS OF TOTAL INSTITUTIONS

march through the day's activities in the immediate company of a batch of similar others.

The handling of many human needs by the bureaucratic organization of whole blocks of people – whether or not this is a necessary or effective means of social organization in the circumstances – is the key fact of total institutions. From this follow certain important implications.

When persons are moved in blocks, they can be supervised by personnel whose chief activity is not guidance or periodic inspection (as in many employer-employee relations) but rather surveillance – a seeing to it that everyone does what he has been clearly told is required of him, under conditions where one person's infraction is likely to stand out in relief against the visible, constantly examined compliance of the others. Which comes first, the large blocks of managed people, or the small supervisory staff, is not here at issue; the point is that each is made for the other.

In total institutions there is a basic split between a large managed group, conveniently called inmates, and a small supervisory staff. Inmates typically live in the institution and have restricted contact with the world outside the walls; staff often operate on an eight-hour day and are socially integrated into the outside world.² Each grouping tends to conceive of the other in terms of narrow hostile stereotypes, staff often seeing inmates as bitter, secretive, and untrustworthy, while inmates often see staff as condescending, highhanded, and mean. Staff tends to feel superior and righteous; inmates tend, in some ways at least, to feel inferior, weak, blameworthy, and guilty.³

2. The binary character of total institutions was pointed out to me by Gregory Bateson, and has been noted in the literature. See, for example, Lloyd E. Ohlin, *Sociology and the Field of Corrections* (New York: Russell Sage Foundation, 1956), pp. 14, 20. In those situations where staff are also required to live in, we may expect staff to feel they are suffering special hardships and to have brought home to them a status dependency on life on the inside which they did not expect. See Jane Cassels Record, 'The Marine Radioman's Struggle for Status', *American Journal of Sociology*, LXII (1957), p. 359.

3. For the prison version, see S. Kirson Weinberg, 'Aspects of the Prison's Social Structure', *American Journal of Sociology*, XLVII (1942), pp. 717–26.

INTRODUCTION

Social mobility between the two strata is grossly restricted; social distance is typically great and often formally prescribed. Even talk across the boundaries may be conducted in a special tone of voice, as illustrated in a fictionalized record of an actual sojourn in a mental hospital:

'I tell you what,' said Miss Hart when they were crossing the day-room. 'You do everything Miss Davis says. Don't think about it, just do it. You'll get along all right.'

As soon as she heard the name Virginia knew what was terrible about Ward One. Miss Davis. 'Is she the head nurse?'

'And how,' muttered Miss Hart. And then she raised her voice. The nurses had a way of acting as if the patients were unable to hear anything that was not shouted. Frequently they said things in normal voices that the ladies were not supposed to hear; if they had not been nurses you would have said they frequently talked to themselves. 'A most competent and efficient person, Miss Davis,' announced Miss Hart.⁴

Although some communication between inmates and the staff guarding them is necessary, one of the guard's functions is the control of communication from inmates to higher staff levels. A student of mental hospitals provides an illustration:

Since many of the patients are anxious to see the doctor on his rounds, the attendants must act as mediators between the patients and the physician if the latter is not to be swamped. On Ward 30, it seemed to be generally true that patients without physical symptoms who fell into the two lower privilege groups were almost never permitted to talk to the physician unless Dr Baker himself asked for them. The persevering, nagging delusional group – who were termed 'worry warts', 'nuisances', 'bird dogs', in the attendants' slang – often tried to break through the attendant-mediator but were always quite summarily dealt with when they tried.⁵

Just as talk across the boundary is restricted, so, too, is the passage of information, especially information about the staff's plans for inmates. Characteristically, the inmate is excluded from knowledge of the decisions taken regarding his fate. Whether the

4. Mary Jane Ward, *The Snake Pit* (New York: New American Library, 1955), p. 72.

5. Ivan Belknap, *Human Problems of a State Mental Hospital* (New York: McGraw-Hill, 1956), p. 177.

20 ON THE CHARACTERISTICS OF TOTAL INSTITUTIONS

official grounds are military, as in concealing travel destination from enlisted men, or medical, as in concealing diagnosis, plan of treatment, and approximate length of stay from tuberculosis patients,⁶ such exclusion gives staff a special basis of distance from and control over inmates.

All these restrictions of contact presumably help to maintain the antagonistic stereotypes.⁷ Two different social and cultural worlds develop, jogging alongside each other with points of official contact but little mutual penetration. Significantly, the institutional plant and name come to be identified by both staff and inmates as somehow belonging to staff, so that when either grouping refers to the views or interests of 'the institution', by implication they are referring (as I shall also) to the views and concerns of the staff.

The staff-inmate split is one major implication of the bureaucratic management of large blocks of persons; a second pertains to work.

In the ordinary arrangements of living in our society, the authority of the work place stops with the worker's receipt of a money payment; the spending of this in a domestic and recreational setting is the worker's private affair and constitutes a mechanism through which the authority of the work place is kept within strict bounds. But to say that inmates of total institutions have their full day scheduled for them is to say that all their essential needs will have to be planned for. Whatever the incentive given for work, then, this incentive will not have the structural significance it has on the outside. There will have to be different motives for work and different attitudes towards it. This is a basic adjustment required of the inmates and of those who must induce them to work.

Sometimes so little work is required that inmates, often un-

6. A very full case report on this matter is provided in a chapter titled 'Information and the Control of Treatment', in Julius A. Roth's forthcoming monograph on the tuberculosis hospital. His work promises to be a model study of a total institution. Preliminary statements may be found in his articles, 'What is an Activity?' *Etc.*, XIV (Autumn 1956), pp. 54-6, and 'Ritual and Magic in the Control of Contagion', *American Sociological Review*, XXII (1957), pp. 310-14.

7. Suggested in Ohlin, *op. cit.*, p. 20.

trained in leisurely pursuits, suffer extremes of boredom. Work that is required may be carried on at a very slow pace and may be geared into a system of minor, often ceremonial payments, such as the weekly tobacco ration and the Christmas presents that lead some mental patients to stay on their jobs. In other cases, of course, more than a full day's hard labour is required, induced not by reward but by threat of physical punishment. In some total institutions, such as logging camps and merchant ships, the practice of forced saving postpones the usual relation to the world that money can buy; all needs are organized by the institution and payment is given only when a work season is over and the men leave the premises. In some institutions there is a kind of slavery, with the inmate's full time placed at the convenience of staff; here the inmate's sense of self and sense of possession can become alienated from his work capacity. T. E. Lawrence gives an illustration in his record of service in an R.A.F. training depot:

62 The six-weeks men we meet on fatigues shock our moral sense by their easy-going. 'You're silly —, you rookies, to sweat yourselves' they say. Is it our new keenness, or a relic of civility in us? For by the R.A.F. we shall be paid all the twenty-four hours a day, at three halfpence an hour; paid to work, paid to eat, paid to sleep: always those halfpence are adding up. Impossible, therefore, to dignify a job by doing it well. It must take as much time as it can for afterwards there is not a fireside waiting, but another job.⁸

Whether there is too much work or too little, the individual who was work-oriented on the outside tends to become demoralized by the work system of the total institution. An example of such demoralization is the practice in state mental hospitals of 'bumming' or 'working someone for' a nickel or dime to spend in the canteen. Persons do this — often with some defiance — who on the outside would consider such actions beneath their self-respect. (Staff members, interpreting this begging pattern in terms of their own civilian orientation to earning, tend to see it as a symptom of mental illness and one further bit of evidence that inmates really are unwell.)

There is an incompatibility, then, between total institutions and the basic work-payment structure of our society. Total

8. T. E. Lawrence, *The Mint* (London: Jonathan Cape, 1955), p. 40.

22 ON THE CHARACTERISTICS OF TOTAL INSTITUTIONS

institutions are also incompatible with another crucial element of our society, the family. Family life is sometimes contrasted with solitary living, but in fact the more pertinent contrast is with batch living, for those who eat and sleep at work, with a group of fellow workers, can hardly sustain a meaningful domestic existence.⁹ Conversely, maintaining families off the grounds often permits staff members to remain integrated with the outside community and to escape the encompassing tendency of the total institution.

Whether a particular total institution acts as a good or bad force in civil society, force it will have, and this will in part depend on the suppression of a whole circle of actual or potential households. Conversely, the formation of households provides a structural guarantee that total institutions will not be without resistance. The incompatibility of these two forms of social organization should tell us something about the wider social functions of them both.

The total institution is a social hybrid, part residential community, part formal organization; therein lies its special sociological interest. There are other reasons for being interested in these establishments, too. In our society, they are the forcing houses for changing persons; each is a natural experiment on what can be done to the self.

Some of the key features of total institutions have been suggested. I want now to consider these establishments from two perspectives: first, the inmate world; then the staff world. Finally, I want to say something about contacts between the two.

9. An interesting marginal case here is the Israeli *kibbutz*. See Melford E. Spiro, *Kibbutz, Venture in Utopia*, (Cambridge: Harvard University Press, 1956), and Etzioni, *op. cit.*

THE INMATE WORLD

I

IT is characteristic of inmates that they come to the institution with a 'presenting culture' (to modify a psychiatric phrase) derived from a 'home world' – a way of life and a round of activities taken for granted until the point of admission to the institution. (There is reason, then, to exclude orphanages and foundling homes from the list of total institutions, except in so far as the orphan comes to be socialized into the outside world by some process of cultural osmosis even while this world is being systematically denied him.) Whatever the stability of the recruit's personal organization, it was part of a wider framework lodged in his civil environment – a round of experience that confirmed a tolerable conception of self and allowed for a set of defensive manoeuvres, exercised at his own discretion, for coping with conflicts, discrediting, and failures.

Now it appears that total institutions do not substitute their own unique culture for something already formed; we deal with something more restricted than acculturation or assimilation. If cultural change does occur, it has to do, perhaps, with the removal of certain behaviour opportunities and with failure to keep pace with recent social changes on the outside. Thus, if the inmate's stay is long, what has been called 'disculturation'¹⁰ may occur – that is, an 'untraining' which renders him temporarily incapable of managing certain features of daily life on the outside, if and when he gets back to it.

The full meaning for the inmate of being 'in' or 'on the inside' does not exist apart from the special meaning to him of 'getting out' or 'getting on the outside'. In this sense, total institutions do not really look for cultural victory. They create and sustain a

10. A term employed by Robert Sommer, 'Patients who grow old in a mental hospital', *Geriatrics*, XIV (1959), pp. 586–7. The term 'desocialization', sometimes used in this context, would seem to be too strong, implying loss of fundamental capacities to communicate and cooperate.

particular kind of tension between the home world and the institutional world and use this persistent tension as strategic leverage in the management of men.

II

The recruit comes into the establishment with a conception of himself made possible by certain stable social arrangements in his home world. Upon entrance, he is immediately stripped of the support provided by these arrangements. In the accurate language of some of our oldest total institutions, he begins a series of abasements, degradations, humiliations, and profanations of self. His self is systematically, if often unintentionally, mortified. He begins some radical shifts in his *moral career*, a career composed of the progressive changes that occur in the beliefs that he has concerning himself and significant others.

The processes by which a person's self is mortified are fairly standard in total institutions;¹¹ analysis of these processes can help us to see the arrangements that ordinary establishments must guarantee if members are to preserve their civilian selves.

The barrier that total institutions place between the inmate and the wider world marks the first curtailment of self. In civil life, the sequential scheduling of the individual's roles, both in the life cycle and in the repeated daily round, ensures that no one role he plays will block his performance and ties in another. In total institutions, in contrast, membership automatically disrupts role scheduling, since the inmate's separation from the wider world lasts around the clock and may continue for years. Role dispossession therefore occurs. In many total institutions the privilege of having visitors or of visiting away from the establishment is completely withheld at first, ensuring a deep initial break with past roles and an appreciation of role dispossession. A report on cadet life in a military academy provides an illustration:

This clean break with the past must be achieved in a relatively short period. For two months, therefore, the swab is not allowed to leave the

11. An example of the description of these processes may be found in Gresham M. Sykes, *The Society of Captives* (Princeton: Princeton University Press, 1958), ch. iv, 'The Pains of Imprisonment', pp. 63-83.

base or to engage in social intercourse with non-cadets. This complete isolation helps to produce a unified group of swabs, rather than a heterogeneous collection of persons of high and low status. Uniforms are issued on the first day, and discussions of wealth and family background are taboo. Although the pay of the cadet is very low, he is not permitted to receive money from home. The role of the cadet must supersede other roles the individual has been accustomed to play. There are few clues left which will reveal social status in the outside world.¹²

I might add that when entrance is voluntary, the recruit has already partially withdrawn from his home world; what is cleanly severed by the institution is something that had already started to decay.

Although some roles can be re-established by the inmate if and when he returns to the world, it is plain that other losses are irrevocable and may be painfully experienced as such. It may not be possible to make up, at a later phase of the life cycle, the time not now spent in educational or job advancement, in courting, or in rearing one's children. A legal aspect of this permanent dispossession is found in the concept of 'civil death'; prison inmates may face not only a temporary loss of the rights to will money and write cheques, to contest divorce or adoption proceedings, and to vote but may have some of these rights permanently abrogated.¹³

The inmate, then, finds certain roles are lost to him by virtue of the barrier that separates him from the outside world. The process of entrance typically brings other kinds of loss and mortification as well. We very generally find staff employing what are called admission procedures, such as taking a life history, photographing, weighing, fingerprinting, assigning numbers, searching, listing personal possessions for storage,

12. Sanford M. Dornbusch, 'The Military Academy as an Assimilating Institution', *Social Forces*, XXXIII (1955), p. 317. For an example of initial visiting restrictions in a mental hospital, see D. McL. Johnson and N. Dodds, eds., *The Plea for the Silent* (London: Christopher Johnson, 1957), p. 16. Compare the rule against having visitors which has often bound domestic servants to their total institution. See J. Jean Hecht, *The Domestic Servant Class in Eighteenth-Century England* (London: Routledge and Kegan Paul, 1956), pp. 127-8.

13. A useful review in the case of American prisons may be found in Paul W. Tappan, 'The Legal Rights of Prisoners', *The Annals*, CCXCIII (May 1954), pp. 99-111.

undressing, bathing, disinfecting, haircutting, issuing institutional clothing, instructing as to rules, and assigning to quarters.¹⁴ Admission procedures might better be called 'trimming' or 'programming' because in thus being squared away the new arrival allows himself to be shaped and coded into an object that can be fed into the administrative machinery of the establishment, to be worked on smoothly by routine operations. Many of these procedures depend upon attributes such as weight or fingerprints that the individual possesses merely because he is a member of the largest and most abstract of social categories, that of human beings. Action taken on the basis of such attributes necessarily ignores most of his previous bases of self-identification.

Because a total institution deals with so many aspects of its inmates' lives, with the consequent complex squaring away at admission, there is a special need to obtain initial cooperativeness from the recruit. Staff often feel that a recruit's readiness to be appropriately deferential in his initial face-to-face encounters with them is a sign that he will take the role of the routinely pliant inmate. The occasion on which staff members first tell the inmate of his deference obligations may be structured to challenge the inmate to balk or to hold his peace forever. Thus these initial moments of socialization may involve an 'obedience test' and even a will-breaking contest: an inmate who shows defiance receives immediate visible punishment, which increases until he openly 'cries uncle' and humbles himself.

An engaging illustration is provided by Brendan Behan in reviewing his contest with two warders upon his admission to Walton prison:

'And 'old up your 'ead, when I speak to you.'

' 'Old up your 'ead, when Mr Whitbread speaks to you,' said Mr Holmes.

14. See, for example, J. Kerkhoff, *How Thin the Veil: A Newspaperman's Story of His Own Mental Crack-up and Recovery* (New York: Greenberg, 1952), p. 110; Elie A. Cohen, *Human Behaviour in the Concentration Camp*, (London: Jonathan Cape, 1954), pp. 118-22; Eugen Kogon, *The Theory and Practice of Hell* (New York: Berkley Publishing Corp., n.d.), pp. 63-8.

I looked round at Charlie. His eyes met mine and he quickly lowered them to the ground.

'What are you looking round at, Behan? Look at me.'

I looked at Mr Whitbread. 'I am looking at you,' I said.

'You are looking at Mr Whitbread - what?' said Mr Holmes.

'I am looking at Mr Whitbread.'

Mr Holmes looked gravely at Mr Whitbread, drew back his open hand, and struck me on the face, held me with his other hand and struck me again.

My head spun and burned and pained and I wondered would it happen again. I forgot and felt another smack, and forgot, and another, and moved, and was held by a steadying, almost kindly hand, and another, and my sight was a vision of red and white and pity-coloured flashes.

'You are looking at Mr Whitbread - what, Behan?'

I gulped and got together my voice and tried again till I got it out. 'I, sir, please, sir, I am looking at you, I mean, I am looking at Mr Whitbread, sir.'¹⁵

Admission procedures and obedience tests may be elaborated into a form of initiation that has been called 'the welcome', where staff or inmates, or both, go out of their way to give the recruit a clear notion of his plight.¹⁶ As part of this rite of passage he may be called by a term such as 'fish' or 'swab', which tells him that he is merely an inmate, and, what is more, that he has a special low status even in this low group.

The admission procedure can be characterized as a leaving off and a taking on, with the midpoint marked by physical nakedness. Leaving off of course entails a dispossession of property, important because persons invest self feelings in their possessions. Perhaps the most significant of these possessions is not physical

15. Brendan Behan, *Borstal Boy* (London: Hutchinson, 1958), p. 40. See also Anthony Heckstall-Smith, *Eighteen Months* (London: Allan Wingate, 1954), p. 26.

16. For a version of this process in concentration camps, see Cohen, *op. cit.*, p. 120, and Kogon, *op. cit.*, pp. 64-5. For a fictionalized treatment of the welcome in a girls' reformatory see, Sara Harris, *The Wayward Ones* (New York: New American Library, 1952), pp. 31-4. A prison version, less explicit, is found in George Dendrickson and Frederick Thomas, *The Truth About Dartmoor* (London: Gollancz, 1954), pp. 42-57.

at all, one's full name; whatever one is thereafter called, loss of one's name can be a great curtailment of the self.¹⁷

Once the inmate is stripped of his possessions, at least some replacements must be made by the establishment, but these take the form of standard issue, uniform in character and uniformly distributed. These substitute possessions are clearly marked as really belonging to the institution and in some cases are recalled at regular intervals to be, as it were, disinfected of identifications. With objects that can be used up – for example, pencils – the inmate may be required to return the remnants before obtaining a reissue.¹⁸ Failure to provide inmates with individual lockers and periodic searches and confiscations of accumulated personal property¹⁹ reinforce property dispossession. Religious orders have appreciated the implications for self of such separation from belongings. Inmates may be required to change their cells once a year so as not to become attached to them. The Benedictine Rule is explicit:

For their bedding let a mattress, a blanket, a coverlet, and a pillow suffice. These beds must be frequently inspected by the Abbot, because of private property which may be found therein. If anyone be discovered to have what he has not received from the Abbot, let him be most severely punished. And in order that this vice of private ownership may be completely rooted out, let all things that are necessary be supplied by the Abbot: that is, cowl, tunic, stockings, shoes, girdle, knife, pen, needle, handkerchief, and tablets; so that all plea of necessity may be taken away. And let the Abbot always consider that passage in the Acts of the Apostles: 'Distribution was made to each according as anyone had need.'²⁰

One set of the individual's possessions has a special relation to self. The individual ordinarily expects to exert some control over the guise in which he appears before others. For this he needs

17. For example, Thomas Merton, *The Seven Storey Mountain* (New York: Harcourt, Brace and Company, 1948), pp. 290–91; Cohen, op. cit., pp. 145–7.

18. Dendrickson and Thomas, op. cit., pp. 83–4, also *The Holy Rule of Saint Benedict*, Ch. 55.

19. Kogon, op. cit., p. 69.

20. *The Holy Rule of Saint Benedict*, Ch. 55.

cosmetic and clothing supplies, tools for applying, arranging, and repairing them, and an accessible, secure place to store these supplies and tools – in short, the individual will need an ‘identity kit’ for the management of his personal front. He will also need access to decoration specialists such as barbers and clothiers.

On admission to a total institution, however, the individual is likely to be stripped of his usual appearance and of the equipment and services by which he maintains it, thus suffering a personal defacement. Clothing, combs, needle and thread, cosmetics, towels, soap, shaving sets, bathing facilities – all these may be taken away or denied him, although some may be kept in inaccessible storage, to be returned if and when he leaves. In the words of St Benedict’s Holy Rule:

Then forthwith he shall, there in the oratory, be divested of his own garments with which he is clothed and be clad in those of the monastery. Those garments of which he is divested shall be placed in the wardrobe, there to be kept, so that if, perchance, he should ever be persuaded by the devil to leave the monastery (which God forbid), he may be stripped of the monastic habit and cast forth.²¹

As suggested, the institutional issue provided as a substitute for what has been taken away is typically of a ‘coarse’ variety, ill-suited, often old, and the same for large categories of inmates. The impact of this substitution is described in a report on imprisoned prostitutes:

First, there is the shower officer who forces them to undress, takes their own clothes away, sees to it that they take showers and get their prison clothes – one pair of black oxfords with cuban heels, two pairs of much-mended ankle socks, three cotton dresses, two cotton slips, two pairs of panties, and a couple of bras. Practically all the bras are flat and useless. No corsets or girdles are issued.

There is not a sadder sight than some of the obese prisoners, who, if nothing else, have been managing to keep themselves looking decent on the outside, confronted by the first sight of themselves in prison issue.²²

21. *The Holy Rule of Saint Benedict*, Ch. 58.

22. John M. Murtagh and Sara Harris, *Cast the First Stone* (New York: Pocket Books, 1958), pp. 239–40. On mental hospitals see, for example, Kerkhoff, *op. cit.*, p. 10. Ward, *op. cit.*, p. 60, makes the reasonable suggestion that men in our society suffer less defacement in total institutions than do women.

In addition to personal defacement that comes from being stripped of one's identity kit, there is personal disfigurement that comes from direct and permanent mutilations of the body such as brands or loss of limbs. Although this mortification of the self by way of the body is found in few total institutions, still, loss of a sense of personal safety is common and provides a basis for anxieties about disfigurement. Beatings, shock therapy, or, in mental hospitals, surgery – whatever the intent of staff in providing these services for some inmates – may lead many inmates to feel that they are in an environment that does not guarantee their physical integrity.

At admission, loss of identity equipment can prevent the individual from presenting his usual image of himself to others. After admission, the image of himself he presents is attacked in another way. Given the expressive idiom of a particular civil society, certain movements, postures, and stances will convey lowly images of the individual and be avoided as demeaning. Any regulation, command, or task that forces the individual to adopt these movements or postures may mortify his self. In total institutions, such physical indignities abound. In mental hospitals, for example, patients may be forced to eat all food with a spoon.²³ In military prisons, inmates may be required to stand at attention whenever an officer enters the compound.²⁴ In religious institutions, there are such classic gestures of penance as the kissing of feet,²⁵ and the posture recommended to an erring monk that he

... lie prostrate at the door of the oratory in silence; and thus, with his face to the ground and his body prone, let him cast himself at the feet of all as they go forth from the oratory.²⁶

In some penal institutions we find the humiliation of bending over to receive a birching.²⁷

23. Johnson and Dodds, *op. cit.*, p. 15; for a prison version see Alfred Hassler, *Diary of a Self-Made Convict* (Chicago: Regnery, 1954), p. 33.

24. L. D. Hankoff, 'Interaction Patterns Among Military Prison Personnel', *U.S. Armed Forces Medical Journal*, X (1959), p. 1419.

25. Kathryn Hulme, *The Nun's Story* (London: Muller, 1957), p. 52.

26. *The Holy Rule of Saint Benedict*, Ch. 44.

27. Dendrickson and Thomas, *op. cit.*, p. 76.